

2614

2615

2616

24583

84

\$-85

un/9

1910
1911
1912

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ
(ՅԻՊԷ)

891.99

ԱՏԵՎԻԱ

(ԵՐՈՒԿԱՆԻ ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՎ)

ՏՊԱՐԱՆ «ՇԱՆԹ»
ՂԱԼԱԹԻԱ
1912

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԲ

564
40

Ժամանակակից հայ գրականութիւնը հազիւ ընծիւ-
ղամ՝ արեան ու տառապանքի մէջէ ընդհանրապէս,
տարօրինակ ու մինչև իսկ վաղահասօրէն սլլաներած
մտայնութեամբ մը ձիգ մը կը հանդիսագրուի անարժա-
նը արժանաւոր և արժանաւորը անարժան հռչակելու :
Քրական հրաշարի ողորմելիութիւններ ահա կը պան-
ծացուին՝ մէկ կողմէ, ծայրայեղ շտեմութեամբ մը, որուն
բուն պատասխանատուն տարրալուծիչ բունպետութիւնը
եղաւ թերեւս, և միւս կողմէ՝ թանկագին արժէքներ
ու գործեր կ'անտեսուին, ճաշակի և զնահատութեան
բացարձակ ազքատութեամբ մը : Զլատուած միտքի մը
— իր կրած զարհուրելի ցնցումներէն հաւանաբար ան-
հաւասարակչուած — արտայայտութիւնն է ասիկա ան-
շուշտ, որուն հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ, կ'ուշանայ
զետեղումը վերջնական ու հաստատուն կուտանին, որուն
վրայ պիտի բարձրանայ ճշմարիտ հայ գրականութիւնը,

Կարճ
Պ. Ա. ՄԱՍԻՍՅԱՆ

հզօր և գեղեցիկ, ինչպէս վայել է զարգացման հետա-
մուտ ցեղի մը՝ որպիսին է մեր ցեղը :

Շիոթութեան ու խարխափանքի այս բուպէներուն
մէջ, ուրեմն, ճակատագրականօրէն հարկ է անձնատուր
ըլլալ հոսանքին, որ կը քշէ կը տանի քեզ ուղածին պէս,
ուղած տեղը, խելիսով վազքով մը :

Այս գրքոյկին հեղինակին կողմէ գնահատական բառ
մը գրելու հրաւիրուած պահուս, — և գործին ընթեր-
ցումէն յետոյ — մտածեցի. « Մեզ տղայ, եթէ արտա-
դրածդ գոհար մը իսկ ըլլայ, կեղծ քարի մը պէս պիտի
արհամարհուի ան, հայ գրականութեան ժամանակակից
ընթերը անգոսնելով պիտի նային անոր վրայ և պիտի
խնդան համարձակութեանդ ալ վրայ. իսկ քննադատու-
թեան մէկ քանի կոչեցեալները քնուրթի հարուածով մը
պիտի ծակծկեն գիրքդ, սորջանքի և յուսահատութեան
արցունքներ ցայտեցնելով աչքերէդ : »

Եւ սակայն հայ գրական ասպարէզին դեռ անծա-
նօթ այս հեղինակը սիրուն և յուզիչ գործով մը կը
ներկայանայ առաջին անգամ : Ասեվիաի ձեռագիրը կար-
դալով — և հաւատացէք որ մէկ շունչով — ապրեցայ
պատանեկութեանս այն մէկ քանի արբշիւ վայրկեաննու-
րը, զորս պարգեւած էր Պօղ եւ Վիրգիճեհին, Մանօն
Լեւոնի կամ մինչեւ իսկ Գամելիազարդ Տիկիճին ըն-
թերցումը : Ոչ թէ որովհետեւ ան իր գրական արժանի-
քովը կրնայ համեմատուիլ այս անկորնչելի գործերուն
հետ, այլ որովհետեւ Ասեվիայի հեղինակը գիտցած է իր
սիրտը դնել իր վէպին մէջ, զգացումներու անկեղծու-
թիւն ունենալ, և մանաւանդ ցուցնել արտայայտու-
թեան դիւրութիւն մը, բացարձակապէս անբռնադրօս,
որ արդէն ինքնին արժանիք մըն է և տաղանդի մը նա-

խանչանը : Պ. Պօղոսեան, նաեւ, զրելու շնորհը ունի,
հակիրճ ու կոկիկ, անհրաժեշտէն աւելի ոչինչ ըսելով,
և, ճարպիկ նկարչի մը պէս որ գոյներու մասին չի
սխալիր, իր տակաւին ոչ-ձոխ բառացանկին մէջէն ընտ-
րելով ճիշդ ու հարկաւոր բառերը, պատկերոտ ու տպա-
ւորիչ : Այսօր հայ գրականութեան ակադեմիային մէջ
բազմող մեր մէկ քանի վարպետներն իսկ, իրենց նա-
խափորձերուն մէջ աւելի յաջող եղած չեն քան Ասեվիայի
հեղինակը, և պիտի համարձակիմ ըսել թէ, այս տեսա-
կէտով, Պ. Պօղոսեան շատեր հետու կը ձգէ իրմէ,
կարծես թէ ան փորձի մը չըջան բողբոս է արդէն :
Անիկա բաւական կազմուած կը ներկայանայ մեզի, իր
վրայ ուշադրութիւն գրաւելու արժանաւորութեամբ մը :
Այս վիպակը ապացոյց մըն է թէ հեղինակը գրական
ազնիւ խմոր մը ունի, ներշնչման ընդունակ, յուզուե-
լու և յուզելու կարող :

Անշուշտ, այս վիպակին տկար կողմը այն է որ
նիւթը շատ սովորական է, սիրային տոսամ մը, աշխար-
հիս ստեղծմանէն ի վեր բիւրիցս շահագործուած բոլոր
գրականութեանց մէջ և այլ եւս կարծես գրականօրէն՝
ծերութեան կամ հուսութեան չըջանի մը հասած, եթէ եր-
բեք սիրոյ պէս վսեմ ու քաղցր բան մը կրնայ ծերանալ :
Պ. Պօղոսեան բարեբաղդաբար ճարպիկութիւնն ունեցած
է, սովորականութեան վտանգէն զերծ մնալու մտահո-
գութեամբ, իր հերոսները տարբեր ազգէ և տարբեր
կրօնքէ ընտրելու, առաջին հոլովմանը միջոցին և վեր-
ջաւորութեանը համար ընթերցողը վառ հետաքրքրու-
թեան մը մէջ պահելով : Ասկէց զատ, այս վիպակը կար-
ծես ընկերային հարց մըն ալ մէջտեղ կը դնէ. անոր մէջ,
լուին բայց ուժգին բողբոս մը կայ կրօնքներու տիրա-

պետութեանը դէմ, որուն անարգ գելանին տակ մարդկային լաւագոյն զգացումները բրտօրէն կը խոչտանգուին :

Սիրով և յուզմամբ կարդացի այս վիպակը և զանիկա կը յանձնարարեմ բոլոր ազգակիցներուս : Կը շնորհաւորեմ անոր երիտասարդ հեղինակը՝ իր յաջող նախափորձին համար, ու ապագային համար իրեն կը մաղթեմ գրական ճշմարիտ յաղթանակներ, որոնք կ'ապահովուին անձանձիր աշխատութեամբ և երկարողի համբերութեամբ միայն :

ԵՐ. ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

Սկիւսար

28 Նոյեմ. 1911

Ա Տ Ե Վ Ի Ա

1.

Գարնանավերջի գիշեր մըն էր, մէկը այն գիշերներէն, ուր Կեսարիոյ այգիները աննման տեսարան մը կը պարզեն : Հեռուէն, Արգէսոսը իր յաւիտենական սպիտակութեամբ կը դրոշմէր մութին մէջ, ու կը թուէր ըլլալ հսկայ մը, որ երկինքի վրայ ցանուած աղամանղները ժողովելու ըմբոստ յամառութիւնով՝ իր բազուկները վեր կ'երկարէ : Իլուրներու վրայ փայլփլող սնհամար ճրագները երկինքէն թօթուուած ատողերու պատրանքը կուտային : Սնուշ, բուրումնաւէտ հովին շունչը հեռաւոր, անհետացած երազներու կարօտովը բեռնաւոր, կուզար դգուել, փայփայել անոր տղու ճակատը, որ աննիւթ, անշօշափելի կրակի մը մէջ կ'այրէր :

Լեւոն պատշգամին եզերքին կ'ընկնէր իր սիրտը, որ արտասովոր կերպով կը բաբախէր, ու այս բաբախումը այնքան ուժգին էր, որ կը լսէր զայն,

որովհետեւ ամէն ինչ լուծ էր իր շուրջը, նոյն իսկ տե-
րեւները ու գիշերային միջատները :

Անոնց տուներ քիչ մը անդին, ծառերու փունջի մը
ետեւ պահոււրտած էր : Բացուտքէ մը միայն՝ կրնար նըշ-
մարել անոր պատուհանին լոյսը, որ կը կարծրէր մութին
մէջ, երազի մը աննիւթ, խուսափուկ գիծին պէս :

Յերեկը, ծառի մը տակ դէմ դէմի եկած էին : Կը
խորհէր թէ՛ ե՛րբեք այնքան խուփած, այնքան կարմրած
չէր, ու ասիկա՝ անոր համար արգեօք որ, ան աւելի
գեղեցիկ, աւելի հմայիչ երեւցած էր իրեն : Այո՛, անոր
աչքերուն խորը աւելի այրող ըոց մը, անոր մաղերուն
քակուած խոպոպներուն մէջ աւելի խնդեցնող հեշտանք,
անոր սպիտակ, գրեթէ կաթնային մորթին մէջ աւելի
թմրեցնող գգուանք մը կարծած էր տեսնել :

Լեւոն երբեք չպիտի կրնար լուծել իմաստը այն ակ-
նարկին, զոր այն իրեն ուղղած էր, և այն ժպիտին, զոր
նշմարած էր անոր շրթներուն վրայ, շրթներ՝ որոնք ա-
ւելի կը նմանէին կիսարաց վարդի կոկոնի մը, որուն
վրայէն արշալոյսի ճառագայթ մը անցած է :

Անկէ առաջ ալ Լեւոն յաճախ խորհած էր անոր
վրայ. բայց ե՛րբեք զգայած չէր այդչափ խանդավառ
զգացում մը, որ զինք կը սարսէր և զլխու պտոյտ կու-
տար : Իր տղու երեւակայութիւնը լեցուած էր անով,
ի՞նչպէս ծովը կը լեցուի լուսնին պատկերով :

Լեւոն այն գիշեր մինչեւ առաւօտ երազեց զայն,
ու երբ իր աչքերը բացաւ՝ բլուրներու զմրուխտէ կա-
նանչը փայփայող արշալոյսին վրայ, կարծեց թէ ընու-
թիւնը լեցուն է անով և իրեն այնպէս թուեցաւ որ,
տերեւներու մէջ ներդաշնակուող ձիչերը՝ անոր ձայնին
արձագանգն են, իր ճակտին վրայ խաղացող հովը՝ անոր

շունչը և լեռներու ծայրը հրդեհող ճառագայթները՝
անոր նայուածքները :

Ու Լեւոն, թերեւս առաջին անգամ ըլլալով, հիացաւ
ընութեան վրայ : Հագուեցաւ, վար իջաւ : Առտուան
ցողը մարդարիտի պէս՝ կը կախուէր որթատունկի տե-
րեւներէն, որոնց ետին կանաչ փոքրիկ ողկոյզներ կը
պահոււրտէին :

Լեւոն աննպատակ թափառում մը ունեցաւ այգիին
մէջ, մինչեւ որ ձանձրոյթը իր վրայ ծանրանայ կէս-օր-
ուան տաքին հետ : Այն ատեն Լեւոն երկնցաւ հին տանձենիի
մը շուքին տակ : Միջատները կը բզզային տերեւներու
մէջ. որոնք չէին շարժեր : Լեւոն խորհեցաւ որ ինք եր-
բեք չպիտի տառապէր, եթէ առանձնութիւնը ու իր
սիրտին վրդովմունքը փարատէին անոր ներկայութեամբ :
Բայց ի՞նչպէս : Ինք միշտ երկչոտ, միշտ ամկոտ եղած
էր անոր քով, երբ իր մօրը հետ կամ առանձին գացած
էր անոնց այգին : Նոյն իսկ չէր կրցած իր աչքերը կուշ-
տօրէն պտոյնել անոր հրապոյրներուն վրայ, իր նայ-
ուածքը չէր կրցած թաթխել անոր աչքերուն անուշու-
թեան մէջ, ու չէր կրցած անոր քանի մը բառ ըսել,
լսելու համար անոր շրթունքներուն երաժշտութիւնը :

Տիւանդորը թուլցնող զգայութիւնով մը կը պատէր
զայն : Այս թուլութիւնը թօթուելու համար կարծես
ընազդաբար երգ մը եկաւ Լեւոնին շրթներուն վրայ, ու
անոր ձայնը թեթեւ ու օրօրուն, իր տղու հոգիին ամ-
բողջ գալարումները յանձնեց օդի ալիքներուն, որոնք
լուծուեցան արեւին մեղկայնող ճառագայթներուն տակ :
Յետոյ Լեւոն զգաց որ իր անդամները կ'իյնան աստիճա-
նական, անգիտակից թմրութեան մը մէջ, թմրութիւն
մը, որ երազով կը սկսի ու երազով կը վերջանայ : Լե-

ւոն, որուն թարթիչները ծանրացած էին, իր գլուխը կռթնցնելով ծառին կոճղին դէմ, թողուց որ իր աչքերը փակուին այգիներու կանանչ փուռածքին ու տերեւներուն մէջէն քամուող երկինքի կապոյտին վրայ: Յետոյ բրգ-գիւնները քիչ քիչ հեռացան իրմէ, ու հեռուներէն եկող զեփեւօր լուց իր ականջին տակ: Լեւոն քնացած էր:

Իր երազին մէջէն, որուն հորիզոնը կը ծիածանուէր անոր աչքերուն ճառագայթով, Լեւոն կարծեց թէ ուճի ձայն մը կը լսէ: Իր կոպերուն տակ փոշիի պէս մազուող երանգները հեազհեաէ կը հեռանային, կը բացուէին՝ դիւթական տեսարանի մը վրայ ծածանող բարակ քօղի մը պէս, ու կը նշմարէր անոր պատուհանը, որ կը լայն-նար ծառերու կսնանչութեան վրայ: Կը տեսնէր զայն՝ նստած հոն, իր մազերուն մետաքսէ հիւսքերը ձգած իր դէմքին շուրջ և իր կուրծքին ու ծունկերուն մէջտեղ սեղմած ուճը, ը նուազէր եղանակ մը, զոր ինք այն-քան կը սիրէր երգել: Յետոյ այս տեսարանը կը մթննար ու այն մոգական պատկերը կը սրբուէր, կը լուծուէր, իբր թէ խոշոր, սեւ ամպ մը անցած ըլլար այս բոլորին վրայէն:

Լեւոն, այսպէս, պիտի փոխադրուէր երազէ երազ, եթէ իր թեւին վրայ թեթեւ, շատ թեթեւ զգայութիւն մը չունենար ու ճառագայթ մը չը սպրդէր իր թարթիչ-ներուն տակ, որոնք կիսովին բացուած ու յետոյ նորէն գոցուած էին այն յամառ ճանրութեամբ, զոր կ'ունենան գեղեցիկ երազէ մը արթննալ չուզող աչքերը: Երկ-րորդ անգամ, այս զգայութիւնը աւելի որոշ ու աւելի ուժգին եղած էր: Ասիկա մարմնի մը անկումին զգայու-թիւնն էր: Լեւոն, յանկարծական ուշաբերումով մը, զոր կ'ունենար քունէն ետք, շտկուեցաւ, իր աչքերը

չփեց քունին թմրութիւնը վանելու համար անկէ: Յե-տոյ իր շուրջը նայեցաւ հասկնալու համար թէ՛ ի՞նչ էր իր վրայ ինկող բանը: Իր մօտը տեսաւ երկու կիսովին հասունցած և դեղնորակ ծիրաններ: Այն ծառը, որուն տակ պառկած էր, տանձնի էր, ուրեմն ուրկէ՞ կրնային ինկած ըլլալ այս ծիրանները: Կարծեց որ սխալ կը տեսնէ զանոնք, ուստի իր մասներուն մէջ առաւ, ուշադրու-թեամբ դիտեց, անոնք ծիրաններ էին միմիայն, ո՞վ ուրեմն նետած էր զանոնք: Գլուխը վեր վերցուց ծա-ռին մէջ վնասուելու համար պահուրտած մէկը, որ թե-րեւս ուղած էր իրեն նետ կատակել: Բայց ոչ ոք տե-սաւ հոն: Ու երբ այս գաղտնիքը լուծելէ յուսահատած՝ կրկին նստելու կը պատրաստուէր, երրորդ ծիրան մը ինկաւ իր ոտքերուն տակ: Այս ծիրանին եկած ուղղու-թեան վրայ նայեցաւ ու տեսաւ անոր պատուհանը, որուն տակ ծիրանի մը կը բարձրանար: Անիկա հոն էր, կիսովին կախուած պատուհանէն, քակուած մազերուն տակ պահած իր կիսաբաց կուրծքին սպիտակ մերկու-թիւնը, կախարդող ժպիտ մը իր շրթներուն վրայ, որոնք արշալոյսին առաջին համայրին տակ բացուած վարդի մը կը նմանէին, ու աչքերը, խոշոր, սեւ աչքերը՝ երազուն, մարող ակնարկով մը յառած հորիզոնին, որուն վրայ սպիտակ ամպի պատառ մը կը հալէր արեւին դէմ: Ան՝ իր այս գիրքին մէջ, — զոր վայրկենաբար կրցած էր ստանալ չարածճի վարպետութեամբ մէկու մը, որ կ'ու-տարնալ չարածճի վարպետական ձեւացնել իր սարքած խաղէն —, զէ ինքզինք անտեղեակ ձեւացնել իր սարքած խաղէն —, գերմարդկային բան մը ունէր: Լեւոն կար-ծեց թէ ասիկա իր երազին շարունակութիւնն է, որով-հետեւ այնքան հմայուած էր պատուհանին առջեւ յաւեր-ժացող գեղեցկութեան այն ճառագայթէն, ու իր հոգին

պաշտումի խորունկ գիտակցութեամբ մը կը խոնարհէր, կ'երկրպագէր այս մարդկային աստուածացումին առջեւ: Լեւոն ժամերով, թերեւս օրերով պիտի մնար հոն. իր աչքերուն ամբողջ հիացումը յառած այդ պատուհանին, եթէ ան կամաց մը ներս քաշուած չըլլար: Կրկին նրստաւ ծառնին տակ, անոր նետած ծիրաններուն քով, որոնք անդգաբար սահած էին իր մատներուն մէջէն: Նախ համարձակեցաւ անոնց դպչիլ, վախնալով որ շօշափումի իրականութիւնը զանոնք ալ պիտի ջնջէ իր աչքին առջեւէն, ինչպէս ջնջուած էր պատուհանէն կախուած մոզական պատկերը: Երկարօրէն դիտեց զանոնք, յուսալով որ անոնց վրայ անոր մատներուն մէկ գիծը, կամ շրթներուն մէկ հետքը պիտի գտնէ: Յետոյ կամաց կամաց իր ձեռքը անոնց երկնցուց, թիթեռնիկի մը մօտեցող տղու մը պէս, զգուշութեամբ դեմնէն վերցուց զանոնք, ու դողալով իր շրթունքին տարաւ, ու համբուրեց, համբուրեց ջերմեռանդօրէն, խելայեղօրէն համբուրեց, իբր թէ անիկա իր պաշտած կուռքին մէկ մասը, մէկ նշխարը ըլլար, ու արագ շարժուով մը պահեց զանոնք — որպէս թէ ուրիշներ պատրաստ ըլլային իր ձեռքէն խլելու այդ թանկագին ծիրանները — իր կեսարական հերքարիին զրպանին մէջ, ճիշդ կուրծքին վրայ, սիրտին մօտ: Յետոյ ոտքի ելաւ ու նայեցաւ անոր պատուհանին, որմէ ներս սենեակին ասուերնները կը փութունկնային: Հոն ոչ ոք կար:

2.

Թուրք պաշտօնեայի մը աղջիկն էր Ատեվիա, 15 տարեկան, տարիք մը, ուր աղջիկ մը կը հասուննայ իր մարմնական հրապոյրներուն կատարելութեան մէջ: Գաճեախի կեանքը անոր մորթին տուած էր սպիտակութիւն մը, որ կը յիշեցնէր ստուերներու մէջ բացուած ծաղիկի մը տոգունութիւնը: Քաղաքը, ուր տաճարիկու տարիքը մտած թուրք աղջիկները արդէն կը փաթթուէին իրենց գեղեցկութեան յաւիտենական պատանքին մէջ, ինք ալ շարեամ կը հագուէր, երբ շաքաթը կամ ամիսը անգամ մը դուրս ելնելու առիթը ունենար: Բայց այգիին մէջ, ուր ոչ մէկ պատճառ կար այնչափ խստօրէն ծածկուելու, անիկա կը բաւականանար սպիտակ շղարջ մը միայն առնելով իր գլխուն և թեթեւ ռալ մը նետելով իր ուսին: Այս տարազին մէջ անիկա կը նմանէր լուսնի մը, որ սպիտակ ամպերուն մէջ կը փաթթուի, աւելի հրապուրիչ բնելու համար իր դէմքը:

Գաճեախի կեանքը կանուխէն արթնցուցած էր անոր վաւաշոտ, ցանկախոյզ բնազդները: Ամէն անգամ որ այցելութիւնը ընդունէին դրացուհիներու և կամ իրենք այցելէին անոնց, խօսակցութիւնը յաճախ կը դառնար զգայական, տափազրգիւտ նիւթերու շուրջ և իր տղու միտքը կ'ապականէր այդ խօսակցութիւններու թողած սուլաբորութեան տակ, ու արդէն իր մէջ արթնցած էր կիրքին ամբողջ գիտակցութիւնը:

Առանձնութիւնը, տան փակուած, բանտուած մըթնոյրտը իր մէջ աւելի կը հրահրէին այս զգայութիւնները և անիկա առանձնութեան տուած այս հեշտազին

տառապանքը հազիւ կը մնողմէր իր ուժով, որուն փորեղ
 ու խոշոր զանգուածը այնքան լաւ գիտէր արեւելեան
 հիւժող, հատցնող եղանակներուն հաւատարիմ թարգ-
 մանը ըլլալ :

Ատե՛վիա նախ դժուարութիւն կրած էր իր փոքրիկ,
 աղու մատները պատշաճեցնելու ուժին թելերուն վրայ .
 սակայն յետոյ տեսած էր որ, անոր թելերը կը դողան իր
 սիրտին տրամադրութեան համաձայն, անոնք ուրախ են
 երբ ինք կը ժպտի ու անոնք կուլան երբ ինք տխուր է :
 Ուժին թելերը իր սիրտին թելերն էին, կամ թելերը այն-
 պիտի սիրտի մը, որ իր սիրտին պատկերն էր : Ու Ատե-
 վիա իր ձանձրոյթի, իր ըզձանքի, իր զալարումի պա-
 հերուն ուժը կը զետեղէր իր ծունկերուն մէջ, զլուխը
 կը հանգչեցնէր անոր վրայ, իր մազերովը կը վարադու-
 էր իր դողացող թեւերուն մերկութիւնը, ու ականջ կը
 դէէր անոր թելերուն, որոնք իր սիրտին կը պատմէին
 իր զգայութիւնները, իր սարսուռները : Այգիին մէջ Ա-
 տե՛վիա աւելի առանձին էր, ու առտուններ՝ երբ թրու-
 չունները արեւին դէմ կը պարէին, կամ իրիկունները
 երբ ամբողջ բնութիւնը կը լռէր պաշտումի երկիւղա-
 ծութեամբ, Ատե՛վիա կը նուագէր, ու հեռուներէն՝ անոր
 նուագին ձայնը երիտասարդները կ'ունկնդրէին անհուն
 ըզձանքով :

Ատե՛վիա հետեւած էր Լեւոնին ներքին զգացումնե-
 րուն : Այգեգնացութեան առաջին օրերուն մէջ, երբ
 միասին ձաշ ըրած էին երկու դրացի բնտանիքներ, Ատե-
 վիա տեսած էր անոր կարմրիլը յանցաւորի մը պէս՝ երբ
 իր նայուածքը հանդիպած էր անոր աչքերուն : Լեւոնի
 առնական դիմագիծերը, հասակին ճկունութիւնը, մարմ-
 նին լեցուն կորութիւնները, քալուածքին հպարտ ձեւը,

անոր հոտս, թաւուտ յօնքերուն աղեղին տակ փայլող
 սեւ, խոշոր աչքերուն դիւրաւաւ, ցանկախոյզ արտա-
 յայտութիւնը իր մէջ հետաքրքրութիւն մը արթնցուցած
 էին, որ աւելի մեծցած էր տեսնելով անոր շփոթիլը,
 թօթովելը իր ներկայութեան, լսելով հեռուէն՝ անոր եր-
 գերուն մեկամաղձոտ, յանկուցանող թրթռումները ու
 մանաւանդ դիտելով անոր թափառումը տանձենիին
 շուրջ, որ իր պատուհանէն քիչ մը հեռու էր :

Ատե՛վիա էգի իր սուր հոտառութեամբ համոզուած
 էր որ Լեւոն իրմով կը տանջուի և անոր լուսաթիթեռի
 յիմար դարձադարձումներուն առանցքը ինք է : Ուստի իր
 հրապոյրներուն բոլոր թելերը լարած էր անոր առջեւ,
 իր հմայքներուն ամբողջ ցանցը հիւսած՝ անոր շուրջ,
 անոր սիրտը իր սէրով և անոր քունը իր հրազներով
 լեցնելու համար ամէն ինչ ըրած էր : Ու հեռուէն առանց
 իրարու աչքին խորը ուղղակի նայելու, առանց իրենց
 շրթունքներով զիրար հարցութիւններու, Ատե՛վիա կը
 տեսնէր որ, Լեւոնին սիրտին տէրն է ինք : Մինչեւ այն
 ատեն առիթը չէր ունեցած այդ մարդու մը սիրտին թե-
 լերուն վրայ իր մատները պտտցնելու : Լեւոն եթէ տղայ
 էր, ինք անոր կուրծքին տակ պիտի դնէր սէրին բոցը,
 որովհետեւ պէտք ունէր սիրուելու, ու այդ բոցը բաւա-
 կան պիտի ըլլար հասունցնելու Լեւոնին սիրտը, ինչպէս
 պտուղը կը հասուննայ արմելին տակ :

3.

Բլուրի մը կուշտին՝ երկու աստիճանաձեւ այգիներ կը փռուէին իրարու քով : Այս երկու այգիներէն մէկը Նայիլ էֆ. փ. և միւսը Մարտիկեաններու կը պատկանէր : Քարահիւս ցանկ մը կ'երկննար երկու այգիներուն սահմանագիծին վրայ, որուն ծայրը կը բարձրանար հսկայ ընկուզենի մը : Այս դարուոր ծառը, որուն հովանիին տակ անհամար ներուճիներ նստած էին, ունէր իր պատմութիւնը և իր առասպելները : Այգիներէն վար կը խորունկնար հեղեղներէ պեղուած ձոր մը : Այս հեղեղները գարնան մէջ կ'իջնէին Արգեղոսէն ու շրջակայ բլուրներէն և կ'երթային խառնուիլ Ալիսի հեռուոր հոսանքին :

Տիգրան Մարտիկեան այն տարին իբր հիւր իրենց այգին բերած էր իր քոյրը, Տիկին Ծաղիկեանը, որ կանուխէն այրի մնացած էր : Կարապետ Ծաղիկեան մեռած էր փոքրիկ զաւակ մը միայն թողլով, Լեւոնը, որ որբութեան մէջ մեծցած էր : Լեւոն պատանի էր դեռ, սակայն Տիկին Ծաղիկեան մայրերու յատուկ հպարտութեամբ մը սկսած էր անոր նայիլ իբր իր տան սիւնը : Տարիէ մը Լեւոն պիտի աւարտէր Լուսաւորիչեան վարժարանը, որ քաղաքին լուսաւորութեան վառարանը եղած էր այն ատեն : Լեւոն իր աշխոյժ, ու վարվուուն բնաւորութեամբ ոչ միայն իր ընկերներուն, այլ իր ուսուցիչներուն համակրանքը շահած էր :

Իր փոքրութեան օրերուն Լեւոն ունեցած էր դրացի ընկերուհիներ, որոնց հետ կը սիրէր կատակել անոնց մազերը քաշելով, կամ անոնց այտերուն կարմրիլը դիտելով իր կամիթներուն տակ : Բայց ա՛լ դադրած էր

անոնց հետ խաղալէ՝ երբ իր տարիքը մեծցած էր, ու այն ատեն, հոգիի զարմանալի յեղաշրջումով մը, երկչոտ ու ամչկոտ դարձած էր անոնց հետ : Աղջկան մը ներկայութիւնը բաւական էր զինք շփոթեցնելու : Ատեվլիայի ներկայութեան՝ Լեւոն զգացած էր միեւնոյն ամբշկոտութիւնն ու շփոթութիւնը, որոնք յաճախ պտտանիներու քով կը մատնեն կանխահաս ներքին հակում մը դէպի միւս սեռը :

Յուլիսի օր մըն էր : Ընկուզենիին տակ քանի մը ընտանիքներ բոլորուած էին մտերմական խնջոյք մը վայելելու համար : Նայիլ էֆ. փ. կինը՝ Նիկեար հանրմ, Տիկին Մարտիկեան և Տիկին Ծաղիկեան հոն էին : Լեւոն խորհելով թէ՛ Ատեվլիա հոն պիտի գայ իր մօրը հետ, փութացած էր սեղանի պատրաստութեան և նստելիք տեղի մը յարգարումին համար : Դրացի թուրք տիկիններ, որոնք եկած էին նոյնպէս, նախ իրենց դէմքերը ծածկած էին տեսնելով Լեւոնը, սակայն Տիկին Ծաղիկեանն ազահովցուցած էր զանոնք՝ ըսելով .

564
40

— Հանրմնե՛ր, Լեւոնէն մի՛ քաշուիք, անիկա այր մարդ չէ, դեռ տղայ է :

Ու թրքուհիները իրենց աչքերուն ծայրով ակնարկ մը ձգելէ ետք Լեւոնին վրայ, իրենց դէմքէն վառ առած էին սպիտակ լաշակնին :

Լեւոն սակայն այդ ամբիկններուն և ոչ մէկով կը հետաքրքրուէր. ուստի զանոնք չլիբոտեցնելու համար երբեք չդարձաւ անոնց նայելու և թոյլ տուաւ որ անոնք զինք տղայ կարծեն : Լեւոնին համար Ատեվլիայէն ուրիշ ոչ ոք կարեւորութիւն ունէր և Ատեվլիան հոն էր, իր մօրը, Նիկեար հանրմին ծունկին քով նստած :

Լեւոն նախ փնտռած էր անոր նայուածքը, որ երբեք իրեն չէր ուղղուեր : Ամէն ճիւղ ըրած էր, որպէս զի

անոր ուշադրութիւնը իրեն գրաւէ . բայց Ատեվիա հա-
կառակ անոր որ ինք ալ միմիայն Լեւոնին վրայ կը
խորհէր, այնքան յամառօրէն կը շարունակէր Լեւոնին
չնայիլ : Ասիկա, որ պչրանքէ մը աւելի կ'իներու մէկ
խորամանկութիւնն է, արամեցուց ու յուսահատեցուց
զայն :

Կ'իները ազմկալի խօսակցութեան մը մէջ էին : Անոնք
իրենց սուր քրքիչներով կը թնդացնէին ընկուզենիին
լայնատարած գմբթը : Ոչ ոք կը զբաղէր իրմէ զատ ու-
րիշով մը, ու Լեւոնին և Ատեվիային սիրտերուն մէջ
փոթորիկոզ յուզումը կարգալու համար ոչ մէկը ատեն
ունէր իր աչքը անոնց դէմքին վրայ պտտցնելու :

Սեղանէն առաջ Նիկեար հանրմ փափաք յայտնեց
ընկուզենիէն քանի մը թարմ պտուղներ ժողվելու : Այս
գործը Լեւոն միայն կրնար ընել, որովհետեւ ծառը բարձր
էր, ու կարելի չէր գաւազանով մը թօթուել զայն :

Լեւոն իր աշխոյժ պատանիի ճարպիկութեամբ ար-
դէն ծառին վրայ էր և սկսած՝ գետին թափել կանաչ
ընկոյզները : Լեւոն մտածեց փոքր խաղ մը ընել Ատե-
վիայի, ու այնպէս մը ըրաւ որ ընկոյզ մը ճիշդ անոր
կուրծքին վրայ իյնայ : Ատեվիա յանկարծակիի գա-
լով՝ վախի թեթեւ ցնցում մը ունեցաւ նախ, յե-
տոյ գլուխը վեր վերցնելով սկսաւ բարձրաձայն
ձիծազ մը արձակել : Կ'իները քաւականացան միայն Լե-
ւոնին ուղղելով քանի մը յանդիմանական կատակներ :
Ատեվիա սակայն շատ լաւ հասկցած էր այս խաղին իմաս-
տը : Ընկոյզները փոխարինութիւնն էին իր ծիրաններուն :
Լեւոնին կուրծքը անհուն հրճուանքով մը ուռած էր,
մտածելով որ վերջապէս կրցած էր Ատեվիային ուշա-
դրութիւնը իր վրայ հրաւիրել :

Սեղանին վրայ Լեւոն ու Ատեվիա դէմ դէմը նըս-

տած էին : Ասիկա զարմանալի կարգադրութիւն մը եղած
էր : Անոնց աչքերը յաճախ կառչեցան իրարու և երկար
ու անբացատրելի ճառագայթներ փոխանակեցին : Այս
ճառագայթներով ուղղակի կրցան կարգալ ինչ որ ան-
թեղուած էր իրենց սիրտին խորը : Անոնք իրարու աչ-
քին մէջ միայն իրենց պատկերը տեսան, ինչպէս լու-
սինը լիճին մէջ կը տեսնէ իր դէմքը : Անոնք իրարու
սիրտին մէջ նոյն բարախումները լսեցին, ու իրենց շըր-
թունքները կարծես թէ՛ լուելեայն միեւնոյն խօսքերը,
միեւնոյն խոստումները կրկնեցին : Ընկուզենիին վնուկ
սառուերը այդ երկու սիրտերը իրարու առջև բացած էր :

Անկէ ետք Լեւոն իր մէջը անհուն պարապութիւն
մը զգաց, ու այս պարապութեան վրայ նայելով՝ զխու-
պտոյց մը ունեցաւ : Կարծեց թէ՛ իր սիրտը կը խո-
րունկնայ անդունդի մը պէս, ու զայն լեցնելու համար
պէտք ունէր անոր մէկ նայուածքին : Այս անդունդը
մթին էր, ու անոր աչքին ճառագայթը միայն կրնար
լուսաւորել զայն : Այս պարապութիւնը, այս մթութիւնը
թերեւս իր մէջը կար այն օրէն, այն վայրկեանէն ալ
առաջ . բայց զայն չէր զգացած, որովհետեւ այնչափ
թանձր չէր եղած անիկա : Փայլակի մը շողիւնէն ետք
ա՛լ աւելի թանձր կը թուի գիշերին մութը :

Այս փայլակը անցած էր Լեւոնին մէջէն :

4.

Առաւօտ մը Լեւոն անոնց այգին գացած էր իր մօրը հետ : Ծիրանիները բեռնաւորուած էին կարմիր ու հասունցած ծիրաններով : Որթատունկերու տակ կախուող ողկոյզներուն մէջ այլ ևս սեւ հատիկներ չատցած էին : Նիկեար հանրմ նստած էր իրենց տան առջեւ շուք ընող խոշոր, լայնատարած թեւերով սարփինային տակ : Ատեւլիա ծռած իր Քեռկեմին վրայ՝ մտաքսէ թելերով սիրուն ծաղիկներու վրայ թառած թռչուն մը կը բանէր : Ատեւլիա թեթեւ, առտուան հագուստ մը հագած էր, սպիտակ, բարակ, գրեթէ թափանցիկ, որուն տակէն կը զգացուէր իր մարմնին հեշտագրգիւ, լեցուն, թոյլ կորութիւնները :

— Բարի՛ եկաք, ըսաւ Նիկեար հանրմ ուրախութեան շարժումով մը ոտքի ելնելով և Տիկին Ծաղիկեանին զլուխը ծածկող չղարչը վար առնելով, ես կը գարձանամ ձեր դրնցիութեան վրայ, շարաթը կամ ամիսը անգամ մը կ'այցելէք մեզ :

Ատեւլիա ներս վաղած և փոքրիկ գորգ մը բերած էր դուրս, որպէս զի Տիկին Ծաղիկեան և Լեւոն նստին :

— Այնպէս մը կը խօսիք որ, ըսաւ Տիկին Ծաղիկեան նստելով և իր ժպիտին մէջ բողոքի շեշտ մը դնելով, կարծես թէ՛ դուք ամէն օր մեզի կուգաք :

Ատեւլիան տեսնելով՝ Լեւոն զգացած էր իր սիրաին ուժգին և արագ բարախումը և աչքէն չէր վրիպած Ատեւլիայի արտասովոր ուրախութիւնը՝ զինք իր քովը տեսնելով : Մանաւանդ Լեւոն դիտած էր Ատեւլիայի իկեւրուն զսղալը՝ իրեն սուրճի գաւաթը երկնցնելու ատեն,

և զգացած էր որ իր մասներն ալ կը դողան, իբր թէ՛ անոր սարսուռը իրեն փոխանցէր : Ասիկա երկու սիրտերու մէջէն անցնող ելեկտրական հոսանք մըն էր :

— Ատե՛ւլիա, ըսաւ Նիկեար հանրմ, Լեւոն կը ձանձրանայ, միասին այգի մտէ՛ք, ծիրանները քիչ մը թօթուեցէ՛ք, եթէ հասունցած ողկոյզներ գանէք կերէ՛ք : Բայց մի մոռնաք մեզի ալ բերելու : Լե՛ւոն, շարունակեց յետոյ Նիկեար հանրմ՝ մօր մը գորովատ շեշտով, տղա՛ս մի քաշուիր, հոս ձեր այգին է, Ատեւլիայի հետ գացէ՛ք, դուք իրարու եղբայր քոյր էք, Ատեւլիա շատ կը նեղուի առանձին, դուն հետու կը փախչիս, իբր թէ՛ մենք օտարներ ըլլայինք :

Լեւոն շնորհակալութեան ժպիտով մը պատասխանեց և աչքը վերցուց Ատեւլիայի վրայ, որուն նայուածքին մէջ ներքին անսովոր հրճուանք մը կը ճառագայթէր : Ան՝ արդէն անհամբերութեամբ սպասած էր մօրը այս հրամանին :

Ատեւլիա ոտքի ելած և քանի մը քայլ առած էր այգիին մէջ : Լեւոն հետեւեցաւ անոր, ուրախութեան յայտնի շարժում մը չէր նախող զսպել :

Խիտ ու թանձր կանանչութեան մը մէջ բացուած խոշոր, սպիտակ վարդի մը կը նմանէր Ատեւլիա, կամ թիթեռնիկի մը, որ տերեւէ տերեւ՝ կը թռչտի : Անիկա այգիին կակուղ հողին մէջ կոխելով կը քալէր որթատունկի տերեւներուն քովէն, առանց իր ետեւը նայելու ու առանց խօսք մը, բառ մը արտասանելու : Լեւոն նոյնչափ համր ու նոյնչափ լուռ, քայլ քայլ կը հետեւէր անոր, աչքերը յառած անոր սպիտակութեան, որպէս զի զայն չկորսընցնէ կանանչութեան մէջ : Ատեւլիա երբեմն կանգ կ'առնէր որթատունկի մը տակ, անոր լայն, սուաւօտեան

ցողէն թաց տերեւները մէկգլխի կ'ընէր ու ողկոյզի մը հաղորդելով իր մասնորոն փայփայանքը, անկէ հատիկ մը կը փրցնէր զայն ճաշակելու համար : Լեւոն եւս կանգ կ'առնէր միեւնոյն որթատունկին տակ ու կը շոյէր խաղողի նոյն ողկոյզը և անոր փրցուցած հատիկին քովէն ինք ալ հատիկ մը կը փրցնէր, դողդոջուն ձեռքերով, որպէս թէ անոր ձեռքերուն դպչէր : Ու այս հպումը իր մարմնին վրայ անուշ սարսուռ մը կը պտտցնէր :

Ի՛նչ կը խորհէին երկուքն ալ, կամ բան մը կը խորհէին . — Ո՛չ : Երբ սիրտը լեցուն է զսպուած զգացումներով, երբ շրթունքները փականքուած են յորդիլ ուզող հոգիին վրայ, միտքը չկրնար խորհիլ :

Ատեվիա վերջապէս կանգ առաւ ծիրանիի մը տակ, որ բաւական հեռու էր տունէն : Լեւոն կեցաւ անոր քով, ու երբ առաջին անգամ ըլլալով իրարու նայեցան, տեսան որ ածղունած են : Երկուքն ալ իրենց միտքը պեղեցին՝ խօսք մը, բառ մը գտնելու համար, բայց զայն թափուր գտան : Իրենց գլխուն մէջ կը լսէին միայն իրենց սիրտէն բարձրացող արձագանգը, ինչպէս հոյակապ տաճարի մը մէջ շտուղ աղօթքի մը մրմունջը : Անոնք չէին կրնար խօսիլ, որովհետեւ այնքան շատ բան ունէին իրարու ըսելիք : Լուսթիւնը բնութեան անբացատրելիութիւնները թարգմանող միակ լեզուն է : Ու անոնք լռեցին, որովհետեւ լուսթիւնը միայն կարող էր խօսիլ իրենց սէրին մեծութեան վրայ :

Ատեվիա ու Լեւոն իրենց այս անբացատրելի կացութենէն ազատելու համար, թերեւս ետ դառնային, տուն գալու համար, եթէ Ատեվիա յանկարծ չսթափէր խորհելու համար թէ՛ ինչո՞ւ իրենք այդի մտած էին : Իր մայրը յանձնարարած էր քիչ մը ծիրան թօթուել և քանի

մը ողկոյզ հասունցած խաղող առնել : Ուստի պտուղներու բեռին տակ մինչեւ գետին ծուղ ճիւղէ մը քանի մը ծիրաններ փրցնելով երկնաց Լեւոնին : Ատեվիա իր ձեռքը ետ քաշելու ատեն չէր ունեցած, երբ իր մասնորոն վրայ զգաց Լեւոնին այրող շրթները : Լեւոն, որ անգիտակցաբար, գրեթէ անծանօթ ուժէ մը մղուելով տաք համբոյր մը դրած էր իրեն երկնցող սպիտակ, տղու ձեռքին վրայ, երբ իր գործած արարքէն սարսափահար՝ աչքը վերցուց և սպասեց Ատեվիայի շրթունքէն իր դատապարտութեան վճիռը, տեսաւ որ Ատեվիա մինչեւ իր մազերուն ծայրը կարմրած է : Անոր խորհրդաւոր լուսթիւնը իր մէջ աւելի խորունկացուց իր յանցանքին գիտակցութիւնը և Լեւոն գլուխը ծոց մտիկ քնելու համար իր սիրտը, որ իր կուրծքին դէմ կը զարնուէր, ինչպէս թռչունի մը թիւը կը զարնուի վանդակի թելերուն :

Այս լռիկ, ինքնաբուխ համբոյրը սէրի առաջին խոստովանութիւնն էր :

Ատեվիա շուտ շուտ, իբր թէ վտանգ մը մօտեցած ըլլար իրեն, ծիրաններ փրցուցած և լեցուցած էր այն փոքրիկ կողովը, զոր իրեն հետ բերած էր : Երբ ա՛լ ընելիք գործ մը չէր մնացած ծիրանիին տակ, ուղղուեցաւ դէպի տուն : Քաշելու ատեն Ատեվիա կը զգար որ, իր անդամներուն մէջ տենդա՞րին սարսուռ մը չընտան կ'ընէր . ուստի խոհեմութիւն համարեց կանգ առնել քանի մը անգամ որթատունկերու տակ, որպէս զի հանդարտի ու իր յուզումը չմասնէ : Լեւոն հետեւած էր անոր, առանց համարձակելու նոյն իսկ խնդրել անկէ որ, կողովը ինք տանի :

— Ո՛ւր մնացիք, ըսաւ Նիկեար հանրմ իր բառերուն խոստութիւնը մեղմացնող ժպիտով մը :

Ատեվիա հազիւ կրցաւ իր ձայնին զողդալը յայտնի չընել՝ պատասխանելու համար .

— Երկար առեն փնտռեցինք խաղողի հասունցած ողկոյզ մը և ահա՛ հազիւ քանի մը հատ գտանք :

— Լաւ ըրեր էք, յարեց Նիկետար հանրմ : Լեւոն, տեսա՞ր, մեր այգին ո՞րչափ լաւ է : Ասկէ ետք այլ եւս Ատեվիան առանձին մի՛ ձգեր, մեր այգիին մէջ, կամ՝ բլուրին վրայ ոչտանցէ՛ք, երկուքնիդ ալ կը ձանձրանաք երբ առանձին ըլլաք :

— Լեւոն անընտել չէ, աւելցուց Տիկին Ծաղիկեան, բայց չեմ գիտեր թէ՛ ինչո՞ւ այսչափ կը քաշուի ձեզմէ :

Այն իրիկուն Ատեվիա երկարօրէն խորհեցաւ Լեւոնին վրայ, որուն չրթունքին տաք սարսուռները դեռ կը զգար իր մասներուն և իր բոլոր մարմնին մէջ : Աւրեմն Լեւոն զինք չափազանց յիմարօրէն կը սիրէր, ուրեմն անոր կուրծքին տակ իր սէրը կը վառէր : Ու առաջին անգամ ըլլալով՝ Ատեվիա սիրուած ըլլալու հնչտին զգալու թեան առջիւ ցնորքի ոսկեզօծ հորիզոններ, երանութեան վարդերանդ արշալոյսներ բացաւ ու այդ հորիզոններու և այդ արշալոյսներու հմայքէն գինովցաւ : Կնոջ համար եթէ ամէնէն մեծ երջանկութիւնը պաշտուիլն է, Ատեվիա արդէն զինք պաշտող մը ունէր :

Հետեւեալ օր Ատեվիա և Լեւոն այգիին մէջ զիրար գտած էին, որովհետեւ այնքան պէտք ունէին իրարու հետ, իրարու մօտ ըլլալու : Լեւոն երկարօրէն տանջուած էր, խորհելով որ Ատեվիա սրտնեղած է իր փոքրիկ համբոյրէն, ուստի անոր առջիւ ներողութիւն պիտի խնդրէր, պիտի պաղատէր անոր, նոյն խակ պիտի խօսէր իր սիրտին մէջ գալարուող թելի մը վրայ ու պիտի ըսէր

թէ՛ ինք ակամայ, դրեթէ անդիտակցաբար գործած էր այդ յանցանքը :

Սակայն երբ անոր հետ դէմ դէմի գտնուեցաւ, համարձակութիւնը պակսեցաւ իրեն նախորդ օրուան վրայ խօսելու, ու անոնք իրր թէ՛ իրենց միջեւ բան մը պատահած չըլլար, իրր թէ՛ իրենց սիրտերը անհունօրէն, բայց լո՛իկ տառապած չըլլային իրարու համար, երբեք չրթունքնին չբացին իրենց սիրտին վրայ, ու բաւականացան ունկնդրելով ընտելունը, այս անունը դաշնակը, որուն ստեղնաշարին վրայ ամէն թռչուն, ամէն միջատ, ամէն հով, ամէն տերեւ իր խաղը, իր թրթռումը ունէր, ու այս դաշնակը իրենց կը խօսէր բանի մը վրայ, որուն անունը չէին կրնար տալ իրարու և զոր խորապէս կը զգային իմենց սիրտին մէջ . — Սէրը :

Քիչ մը ետք, այն որթատունկին մօտ, որուն տակ նստած էին անոնք, ճնճողուկ մը եկաւ, իր փոքրիկ կրտուցով սկսաւ ձեծել որթատունկի տերեւները և հազիւ գտած էր խաղողի գետին ինկած հատիկ մը, երբ ուրիշ ճնճողուկ մըն ալ եկաւ : Խաղողի հատիկը այլ եւս զանոնք չչահագրգռեց : Երկրորդ ճնճողուկը խենդի մը պէս կը դառնար առաջինին շուրջ, իր թեւերը կը բանար կարծես գրկախառնումի տենջով, մինչդեռ առաջինը փոքրիկ ոստումներ կ'ընէր, պչրատ խուսափումներ կ'ունենար : Յետոյ երկուքն ալ կարճ թռչով մը ուրիշ որթատունկի մը տակ կ'երթային, հոն ալ միեւնոյն հետապնդումները, միեւնոյն խուսափումները : Լեւոն ու Ատեվիա հետեւած էին անոնց, առանց գիտնալու թէ ինչո՞ւ : Երբ վերջապէս առաջինը՝ ձանձրացած երկրորդին դարպասումներէն՝ աւելի հեռու թուփի մը տակ թռաւ, Ատեվիա կանգ առաւ ու նայեցաւ Լեւոնին աչքին խորը : Լեւոն գետին

խոնարհեց իր աչքերը, կարմրեցաւ: Թերեւս հասկցած էր Ատեվիայի այս նայուածքին իմաստը: Ու երբ բաժնուեցան իրարմէ, Ատեվիա կարծեց թէ Լեւոն կը հառաչէ:

5.

Մարտիկեանի և Նայիլ էֆ.ի այգիներէն վեր ուրիշ այգի չկար: Խոպան, լքուած գետին մը կը տարածուէր մինչեւ բլուրին կատարը, ուր տեղ տեղ մոռցուած քանի մը կաղնիի կոճղեր կ'երեւէին: Բլուրին կուշար երկուքի բաժնուած էր լայն ճեղքով մը, դոր հեղեղները պեղած էին: Ճեղքուածքին վրայ խոշոր, սեպ, գրեթէ անմատչելի ժայռ մը կը ցցուէր: Ժայռին տակ ճեղքուածքը խորունկնալով տեսակ մը քարայր կազմած էր: Ժայռը հսկայ թռչունի մը պէս նստած էր այս քարայրին վրայ, որուն մէջ արեւին ճառագայթները կը վախնային թափանցելէ:

Քարայրը ո՛ր և է հրապոյր չպիտի ունենար առանց այն ալոճի թզուկ, ողնիի ձեւով նստած ու գմբեթածեւ ծառին, որուն արմատները կարծես թէ բլուրին սիրտին խորը մխուած էին:

Յուլիսի վերջին օր մըն էր: Կէս օրուան տաքը ամէն կողմ ճնշող ծանրութիւն մը և մեռելային անշարժութիւն մը կը տարածէր: Հաղիւ քանի մը մարտիններ խոտերու վրայ, արեւին ճաճոնչներուն մէջ կը ցատկըռտէին՝ ուրախութեան աղաղակներ թոցնելով:

Լեւոն երկնցած էր ժայռին տակ, քարայրին մէկ անկիւնը: Հոն՝ անուշ, գգուող զովութիւն մը կար: Անոր

երեւակայութիւնը կը տանջուէր Ատեվիայի երազին յաճախանքով ու անոր աչքերը կը հետեւէին սաստիկ տաքէն թրթռացող օդի ալիքներուն, որոնք կարծես թէ իր սիրտին պէս կը դողային հեշտանքի մը սարսուռով:

Հեռուէն դէպի իրեն եկող սպիտակութիւն մը նըշմարեց Լեւոն: Քանի մը անգամ Ատեվիայի հետ եկած էին բլուրին վրայ պտտելու և հանգչած էին ալոճիին տակ: Լեւոն ծունկի եկաւ զայն լաւ նշմարելու համար: Չէր սխալած:

Մինչեւ այն օր Ատեվիայի շրթունքները շատ զգոյշ, շատ երկչոտ եղած էին և ինք չէր յաջողած անոր մէկ խոստովանութիւնը, մէկ հաւաստուածը լսել: Լեւոն մտածեց երկննալ քարայրին անկիւնը ու ինքզինք քունի մէջ ցոյց տալ, յուսալով որ Ատեվիա գո՛նէ համարձակութիւնը պիտի ունենար իր փակուած թարթիչներուն վրայ թափելու իր զսպուած, արգիլուած զգուանքները:

Երբ քարայրին առջեւ հասաւ, Ատեվիա կը հեւար: Իր այտերէն վար սահող քրտինքի խոշոր կաթիլները սրբեց, ու ապահովուելէ ետք որ զիրենք ոչ ոք կը տեսնէ, դողդոջուն, վախկոտ քայլերով եկաւ Լեւոնին մօտ: Քարայրին զովութիւնը, որուն մէջէն կը կարծէր շնչել Լեւոնին շունչը, իր այրող, արեւակէզ այտերը կը փայլիայէր անուշ համբոյրի մը պէս:

Ատեվիա ծուեցաւ Լեւոնի վրայ ու մտիկ ըրաւ անոր կանոնաւոր, երկար, քունի շնչառութիւնը: Անոր շըրթունքին վրայ նշմարեց թեթեւ ժպիտ մը, որ թերեւս երջանիկ երազի մը ցոլացումն էր: Իր դէմքը մօտեցուց անոր դէմքին, որպէս զի աւելի լաւ զգայ անոր ուռնագերուն տաք, բուրու մնաւէտ շունչը: Լեւոնին յօնքերուն թաւ աղեղը աւելի վայելուչ կերպով կ'երկննար

անոր փակ կոպերուն վրայ, ու անոր մաղերը աւելի աղ-
ուոր էին իր քունքերուն վրայ անփութօրէն տարած-
ուելով:

— Լեւոն, ըսաւ Ստեփիա մեղմ ձայնով մը, որ
յուզուէն կը դողար:

Լեւոն չէր լսեր:

— Լեւոն, կրկնեց, ու ելի բարձրացնելով իր ձայնը:
Ո՛չ մէկ ձայն, ոչ մէկ շարժում:

Ստեփիա անոր մարմինը ցնցելու համար հազիւ իր
սափտակ, փափուկ ձեռքը դրած էր Լեւոնին թեւին վրայ,
երբ մէկէն ի մէկ, երկարահաղորդ թելի մը հպողի սար-
սըռանքով՝ ետ քաշուեցաւ: Ստեփիա կարծեց որ Լեւոն
արթուն է: Բայց ո՛չ, եթէ անիկա արթուն ըլլար՝ իր
աչքերը պիտի բանաք ու պիտի ընդհատէր քունի երկար,
հանդարտ շնչառութիւնը:

— Խեղճ Լեւոնս, ըսաւ, գլուխը քարին է եկեր:

Ու Ստեփիա վստահ Լեւոնին քնանալուն վրայ, կա-
մաց մը նստաւ անոր սնարին մօտ, զգուշութեամբ իր
ափին մէջ վեր առաւ անոր գլուխը և զայն հանգչեցուց
իր ծունկին վրայ:

Լեւոն հազար անգամ իր աչքերը բացած պիտի ըլ-
լար, եթէ զարմանալի բան մը իր թարթիչներուն վրայ
կապարի պէս չձանրանար: Ստեփիայի առաջին հպու մը
սարսուռ տուած էր իրեն ու պիտի ելնէր նստէր, եթէ
մասնուելու անճարակութեան ամօթը չունենար: Սա-
կայն երբ իր գլուխին տակ զգաց Ստեփիայի փափուկ,
հեշտաւէտ, փայլայտ մարմինը, կարծեց թէ այլ եւս
չպիտի կրնայ իր աչքերը բանալ. որովհետեւ հետզհետէ
սկտաւ հաւատալ թէ՛ ինք իրապէս քունի մէջ էր, և
ափիկա լոկ երազ մըն էր, շօշափելի, իրական երազ մը:

որ պէտք էր տեւել յաւիտենականապէս: Ու եթէ նոյն
խակ հրեշտակ մը իջնէր իր գլուխը անոր ծունկէն բաժ-
նելու համար, պիտի նախընտրէր իր հոգին յանձնել
քան իր երջանկութիւնը: Ի՛նչ անուշ պիտի ըլլար այդ-
պէս, մարիլ, մեռնիլ անոր ծունկին վրայ:

Ու Լեւոն իր թարթիչները չբացաւ, որովհետեւ
աղջկան մը ծունկին վրայ աչքը կը գոցուի, որպէս զի
հոգին աւելի լաւ նայի:

Լեւոն քանի մը վայրկեան սպասած էր այսպէս, երբ
իր այտին վրայ զգաց արցունքի տաք կաթիլ մը, որ
տարածուեցաւ հոն, ինչպէս ցողի կաթիլը կը տարածուի
ծաղիկի մը տերեւին վրայ: Իր սիրտը ծծեց այս կաթիլը,
ինչպէս հրդեհը կը ծծէ իր վրայ սրսկուած ջուրը: Ու
Լեւոն, իր այտը չորնալէն ետք միայն հասկցաւ թէ՛ Ս-
տեփիա կը հեծկտայ: Ան չկրցաւ ըմբռնել այս հեծեծան-
քին պատճառը, որովհետեւ սիրուած, պաշտուած աղջիկ
մը լալու պատճառ մը չէր կրնար ունենալ:

— Աստուածս, պոթկաց յանկարծ Ստեփիա, ին-
չո՞ւ զիս այսքան կը վառես քրիստոնեայի մը համար,
ո՛չ, այլ եւս չեմ կրնար դիմանալ, չեմ կրնար ծածկել
սիրտիս կրակը, չեմ կրնար թողուլ որ այս լուռ, բայց
հատցնող տառապանքս խղճուի մէջս: Ոչ մէկէն պիտի
վախնամ. թո՛ղ լսին, թո՛ղ զիտնան որ ես խենդի պէս
սիրահարուած եմ Լեւոնին, թո՛ղ այսպնեն, թո՛ղ հալա-
ծեն զիս, հոգս չէ: Բա՛ւ է որ ես Լեւոնը կը պաշտեմ,
ա՛լ ոչ մէկ բան փոյթս է:

Ու Ստեփիա անդիմադրելի ուժէ մը մղուած, ջրա-
ձիգօրէն ձռեցաւ Լեւոնին վրայ իր բոցավառ շրթունքը
զետեղեց անոր այտերուն ու անյագօրէն, խնայեղօրէն,
չխմորի պէս ծծեց, ծծեց զայն, համբոյրի մը մէջ լափել

ուզելով անոր ամբողջ սիրտը, որպէս զի վստահ ըլլայ թէ՛ այդ սիրտը իրն է: Ատեվիա պիտի ուզէր որ այս համայնքը յաւիտեանականութիւնը ըլլայ ու տիեզերքը վերջանայ այս համայնքին հետ: Սակայն ակնթարթի մը մէջ իր վզին շուրջը զգաց Լեւոնին թեւերուն պարապնդու մը և իր մարմնին սեղմուիլը՝ անոր կուրծքին դէմ: Լեւոն այլ ևս չէր կրցած ինքզինքը զսպել, ու առանց թոյլ տալու որ Ատեվիայի շրթունքները բաժնուին իր այտերէն, փաթթուած էր անոր, ինքզինքէն ելած, զրեթէ անգիտակից: Անոր համար այլ ևս ոչ մէկ բան նշանակութիւն, ոչ մէկ բան գոյութիւն ունէր, միայն գիտէր թէ Ատեվիա իր թեւերուն մէջ է, անոր շրթունքը իր շրթունքին տակ ու անոր սիրտը իր սիրտին կից: Քարայրը տիեզերք մըն էր ու այս Տիեզերքէն դուրս անոր համար ոչինչ կար:

Ատեվիա սարսուռաց և ուզեց խուսափիլ անոր թեւերէն: Լեւոն անոր տերեւի մը պէս դողացող մարմնը աւելի կը սեղմէր, ու Ատեվիային մազերը, վիզը, կուրծքը, ձեռքը կ'ողողէր իր անվերջ, յիմար համայնքներով:

Ատեվիա վայրկեանական, ակամայ սոսկում մը ունեցաւ: Բայց ինչու սոսկալ, չէ՞ որ աշխարհի բոլոր երջանկութիւնը այս անբիծ, այս աստուածային գրկախառնուածին մէջ էր: Ու Ատեվիա թող տուաւ ինքզինք, Լաւ էր այսպէս: Իր մարմնը պէտք է հալէր անոր մարմնին մէջ, իր սիրտը պէտք է ձուլուէր անոր սիրտին հետ: Այս խառնուելը աստուածային հրաշակերտ մը պիտի ըլլար: Լեւոն իր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը զգար անուշ տաքութիւն մը, գինովութեան նման բան մը, որ կը տարածուէր իր երակներուն մէջ: Ու այս գրկախառնումը ժամերով պիտի տեւէր, եթէ թեթեւ, քայլի

ձայնի նմանող աղմուկ մը չուշաբերէր, չսթափեցնէր զանոնք:

Լեւոն անմիջապէս վազած էր քարայրէն դուրս, բայց ոչ ոք կար, ոչ իսկ միջատ մը: Քարայր վերադարձին տեսաւ մողէս մը, որ սարսափահար կը մազցէր ժայռէն վեր, փոքրիկ քարեր վար ձգելով իր անցքին վրայ:

Երբ Լեւոն կրկին նստաւ Ատեվիային ծունկին քով՝ զգաց որ ամօթի ու զիղջի ճնշող, այրող զգացում մը կը բարձրահայ մինչեւ իր գլուխը: Հիմա իր ընթացքին ամբողջ գիտակցութիւնը կ'ունենար ու չէր կրնար հաւատալ որ ինք, երկչոտ մը, ամչկոտ մը, այնչափ յառաջ գացած ըլլայ իր սէրին զսպուած արտայայտութեան մէջ:

Վայրկեան մը չկրցաւ իր աչքերը վեր առնել Ատեվիայի վրայ, իբր թէ ինք յանցաւոր մը եղած ըլլար: Յետոյ քիչ քիչ վերստացաւ իր համարձակութիւնը և երբ գլուխը վերցուց տեսաւ որ Ատեվիա արցունքի կաթիլ մը կը սրբէ:

— Ատեվիա՛, կը սիրե՞ս զիս, ըսաւ Լեւոն միամիտ, բայց անկեղծ շեշտ մը դնելով իր ձայնին մէջ և իր ափին մէջ առնելով Ատեվիայի փոքրիկ, տղու ձեռքերը:

Ատեվիա թաշկինակը հեռացուց իր կոպերէն ու երկար, անբացատրելի ակնարկ մը սեւեռեց Լեւոնին աչքին մէջ: Լեւոն ըմբռնեց ամբողջ իմաստը այս այրող, այս կարօտազին, այս վսեմ նայուածքին, որ ուղղակի անոր սիրտէն կուգար:

— Լեւոն, պատասխանեց Ատեվիա, խորունկ հառաչ մը զսպելով, չեմ սիրեր, կը պաշտեմ քեզ:

Ու Լեւոնին ձեռքերը տարաւ իր կուրծքին վրայ, անոր մատներուն հաղորդելու համար իր սիրտին բաբա-

խուճը : Լեւոն իր ձեռքերուն տակ զգաց անոր կուրծքին սաստիկ ելեւէջը : Յետոյ սեղմեց անոր փոքրիկ ձեռքերը, որոնք վարդի կոկոնի մը պէս կը դողային իր ափին մէջ, ու անոնց վրայ տաք համբոյր մը դրաւ :

— Լեւոն, ըսաւ Ատեվիա, դուն ալ վստահացուր զիս քու սէրիդ վրայ, ու ա՛լ երբեք վիշտ չպիտի ունենամ :

Լեւոն ծունկի եկած էր անոր առջեւ, ինչպէս քուրմ մը կը ծնրադրէ դիցուհիի մը առջեւ :

— Ատեվիա՛, ըսաւ Լեւոն, եթէ իմ կուրծքս ապաւ կիի մը թափանցկութիւնը ունենար, անոր ետեւ միայն քու պատկերդ պիտի տեսնէիր, ինչպէս լուսնին պատկերը լիճին մէջ : Եթէ սիրտս կարելի ըլլայ առնել ու սեղմել ձեռքիդ մէջ, անկէ միայն քու սէրդ պիտի քսուուէր : Եթէ դիտնայիր թէ՛ հս ո՛րքան տառապեցայ. որովհետեւ համր սէրը տառապանք մըն է : Քու մէկ նայուածքդ բաւական եղաւ ամբողջ գիշեր մը իմ երազներս լուսաւորելու համար, քու մէկ ժպտոդ զիս օրերով երջանիկ ըրաւ ու քու մէկ խօսքդ հազար անգամ կրկնեցի, որպէս զի անոնց արձագանգը կրկնուի ականջներուս մէջ : Դուն տեսար քո հս յիմարի մը պէս թափառեցայ պատուհանիդ մօտերը, որպէս զի ուտիդ թեւերուն մէջէն ունկնդրեմ հոգիիդ երաժշտութիւնը : Դուն այտերուս կարմրութեան վրայ կարդացիր սիրտիս կրակը, ամէն անգամ որ հանդիպեցայ քեզ : Դուն կուսեցիր սէրիս խենդութիւնը երբ ծիրանիին տակ անդիմադրելի ուժէ մը մղուած՝ համբուրեցի քու մատներդ ու դուն ամօթխածօրէն կարմրեցար և առեղծուածօրէն լուեցիր : Եւ եթէ ներողութիւն չխնդրեցի այս անպատշաճ ու յանդուգն արարքիս համար, պատճառը այն էր որ իմ

չբթունքներս բաւական համարձակ չեղան այդ համբոյրին վրայ խօսելու համար : Ասկէ աւելի ի՛նչ կ'ուզեա ինձմէ : Իմ երջանակութիւնս քու մէկ ժպտոդ ու անմահութիւնս քու մէկ համբոյրդ է : Ատեվիա, հոգիիս բոլոր ուժովը կը սիրեմ քեզ : Սիրտիս խորը քու սէրիդ պաշտամունքը ունիմ : Իմ կեանքս առանց քեզի պարսպ, լըքուած տաճար մը միայն պիտի ըլլայ : Ես պէտք ունիմ քու թեւերուդ զրկանառնումին, ես առանց քու համբոյրիդ չեմ կրնար, չեմ կրնար շնչել, առանց քու անքերուդ բոցին չեմ կրնար սպրիկ : Ատեվիա, գրկէ՛ զիս համբուրէ՛, հատուր զիս, կեանքը ի՛նչ է. քու շրթունքերովդ ծծէ՛ բոլոր արեւը հոգիիս, ես կ'ուզեմ որ իմ վերջին հեքս քու շրթունքիդ վրայ մարի, ու վերջին նայուածքս քու անքերուդ մէջ մթափնի : Ատեվիա՛, եթէ սոփա սիրել է, քեզ կը սիրեմ, եթէ պաշտել է, քեզ կը պաշտեմ, եթէ ուրիշ անուն մը ունի այս զգացումը, սորվեցուր ինձի զայն :

Լեւոն իր այս խօսքերը աւարտած էր Ատեվիայի մէկ երկար, անվերջանալի համբոյրին տակ ու իր անքերը փակած էր գլուխը կաթնոյնլով անոր կուրծքին, ու կը զգար թէ՛ հեծկտալու, լայու անհուն իրձ մը ունի : Ատեվիայի մազերը վէտվէտուն ալիքներու պէս կ'օրօրուէին իր գլխուն վրայ և անոր շունչն խուսկի կը ծածանէր իր մարմնին շուրջ ու քարայրին խորունկ, զով ստուէրներուն կը խառնուէր,

Ատեվիա անոր քունքերը առաւ իր ափին մէջ ու անոր գլուխը հեռացուց իր մարմնէն և երբ Լեւոն երկար թմբութենէ մը սթափողի մը պէս բայտու իր անքերը, տեսու որ Ատեվիա իր ճակատէն կը վանէ մութ, անըմբռնելի խորհուրդ մը : Ասիկա կը նմանէր ամպի բարակ

քողի մը որ ակնթարթի մը մէջ արեւին տակէն կ'անցնի, թեթեւ ստուեր մը կը նետէ երկրին վրայ, ու յետոյ կը հալի: Ատե՛վիա իր աչքերը վերցուց Լեւոնին վրայ, զայն դիտեց անյագօրէն, իբր թէ նոր տեսած ըլլար զայն: Յետոյ իր սպիտակ թեւերուն մանեակը անցուց Լեւոնի վրդէն և զայն գէպի իրեն քաշեց: Լեւոն թող տուաւ ինքզինք ու անոր ունեցեալն սարսուռը զգաց իր շըթ թունքներուն մօտ: Լեւոն տերեւի մը պէս կը դողար:

Ասիկա կիրքին ամբողջ գիտակցութիւնն էր:

Ու երբ վերջապէս բաժնուեցան իրարմէ, անոնք ճառագայթի մը չափ մաքուր ու շուշանի մը չափ անբիծ էին:

Քարայրը տաճար մըն էր, ուր երկնային ձեռք մը օրհնած էր այս աննիւթ, հրեշտակային սէրը:

Օգոստոսը եկած էր իր անուշ ու զով առաւօտներով, ուր լեռներու վրայ սպիտակ, շղարչամամն մշուշներ կ'իջնեն ու կը շոգիանան յետոյ, երբ արեւը տաքնայ հորիզոնին վրայ: Այս մշուշոտ առաւօտներուն մէջ երկինքը կը նմանի մօր մը, որ իր ստինքները կ'երկարէ իր գաւակին ու երկիրը իր լեռներուն շրթունքով կը ծծէ զանոնք:

Լեւոն ու Ատե՛վիա յաճախ կ'իջնէին ձորին մէջ որ կը խորունկնար իրենց այգիէն վար ու կը նստէին առուակին եզերքը խոնու խոտերու վրայ: Նշդարիներու և ընկուզենիներու ճիւղեր տեղ տեղ իրարու կը փաթթուէին,

առուակին վրայ անուշ զովութիւն մը սփռելով: Ատե՛վիա իր սպիտակ, տղու մատները կը թաղէր ջուրին խորը փայլուն խիճեր դուրս քաշելով անկէ: Լեւոն երբեմն հեռուներէն չոր ճիւղեր կը բերէր ծառի մը կոճղին քով խարոյկ մը վառելու և եգիպտացորենի հասկեր խորովելու համար: Ատե՛վիա կը սիրէր խաղողի ողկոյզներ նետել ջուրին մէջ որպէս զի ալեակներուն համբոյրին տակ խաղողի հատիկները աղամանդներու վերածուին:

Երբեմն միասին կ'երթային նատիլ ընկուզենիին տակ: Հեռուներէն հովեր ու թռչուններ կուգային անոնց ճակատը փայփայելու և անոնց երազները դգուելու: Ատե՛վիա Լեւոնին ցոյց կուտար ճիւղերուն մէջ լայն ու բուրումնաւէտ տերեւներուն ետև մոռցուած կանաչ ընկոյզ մը ու Լեւոն քարի հարուածներով վար կ'առնէր զայն, երկու քարի մէջտեղ կը ձգէր ու սպիտակ միջուկը հանելով կը դնէր Ատե՛վիայի շրթներուն վրայ:

Կէս օրուան տաքին կը յիշէին ալոճի թզուկ, ողնիի ձեւով նստած ծառը, ու մանաւանդ քարայրը, ուր իրենց ամէնէն երջանիկ, ամէնէն գերագոյն վայրկեանները հիւսուած էին: Լեւոն երբեմն կը մագլցէր հսկայ, սեպաձեւ ժայռին վրայ, Ատե՛վիայի շրթունքէն սոսկումի ու վախի աղաղակներ խլելով ու բարձրաձայն քրքչալով անոր երեսին:

Ի՞նչ կը խօսակցէին անոնք: Միթէ ո՞վ կրնայ ըսել թէ՛ հովը ի՞նչ կ'ըսէ տերեւներուն և լուսինը ի՞նչ կ'ըսէ ծովին:

Անձրեւոտ օր մը կայծակ ինկաւ ընկուզենիին վրայ ու անոր դարաւոր կոճղին մէջ սև սպի մը բացաւ: Ատե՛վիա ու Լեւոն, որոնք ընկուզենիի մօտերն էին, իրարու փաթթուեցան իրենց սոսկումէն և Լեւոն տեսաւ

Ատեվիայի գէմքը, որ գունատած էր :

Երբ վտանգը անցած էր Լեւոն բարձր ու անփոյթ քրքիչ մը սրձակեց ու Ատեվիայի սոփոյն այտերուն վրայ իր համբոյրին կարծիրը դրոշմելէ ետք ըսաւ .

— Ըսել է վախցար, հէ :

— Վասնա՛լ՛ ըսաւ Ատեվիա սրտմտած շեշտով մը ու շրթունքները սիւրուն կերպով կծկելով, վախնալն ալ խօսք է : Բայց Լեւոն, քեզի լուրջ բան մը ըսե՛մ, ես այս կայծակին անկու՛մին մէջ խորհրդաւոր բան մը կը նըշմարեմ : Ատիկա կը նշանակէ թէ՛ մեզի ոչ ոք իրարմէ պիտի կրնայ բաժնել, որովհետեւ կայծակն իսկ չհամարձակեցաւ մեզի դպչիլ :

— Բաժնե՛լ, քարեց Լեւոն զարմացած ու քիչ մը տըխուր ձայնով, ինչո՞ւ բաժանման վրայ կը խորհիս :

Ատեվիա չպատասխանեց, վայրկեան մը մտախո՛հ մը նաց, աչքերը աներեր կերպով յարեց անորոշ կէտի մը վրայ ու յետոյ գլուխը վերցուց ու ըսաւ հրամայական շեշտ մը դնելով իր ձայնին մէջ :

— Լեւոն, վաղը տաւառտուն շաա կ'անուխ, չլուսցած սենեակս եկուր, քեզի ըսելիք ունիմ : Մի՛ վախնար այս գիշեր հայրս կարեւոր գործով մը քաղաք պիտի մնայ : Մայրս սովորաբար ուշ կ'արթննայ, միայն խաբչիկէն զգուշացիր, շունի մը չտի սուր հոտառութիւն ունի :

Քարայրին հանդիպումէն ետք Ատեվիա իր մէջ արտասովոր յեղաշրջումի մը կատարուիլը զգացած էր : Մնկէ առաջ կարծած էր թէ՛ Լեւոնի հանդէպ իր զգացած սէրը վաղանցիկ է զեփեփուի մը պէս, որ ծաղիկները կը

համբուրէ ու կ'անցնի : Սակայն հիմա այնպէս չէր : Լեւոնին սէրը հետզհետէ կը խորունկնար, կը մեծնար իր մէջ և իր սիրտին շուրջ կը գալարուէր բազդի յամառութեամբ : Առանց այս սէրին իր սիրտը անհուն պարապ մը և իր հոգին անլոյս անդունդ մը պիտի ըլլար : Ինք պէտք ունէր Լեւոնին :

Սէրը ի՞նչ է, խորհեցաւ ան յաճախ, երբ առանձին էր .— Բնութիւնը, որովհետեւ բնութիւնը լեցուն էր սէրով, Թոշունները զիրար կը սիրէին, հովերը զիրար կը սիրէին, աստղերը զիրար կը սիրէին, ծաղիկները զիրար կը սիրէին : Բնութիւնը մինչև այն օր ծածկուած էր իր աչքէն, սակայն Լեւոն վեր առած էր բնութեան վըրայ ձգուած քօղը : Ու ինք կը սիրէր Լեւոնը և ատիկա բնական էր, որովհետեւ սէրը բնութիւնն էր ու բնութիւնը սէրը :

Բայց սէրը անչօջափելի, անիրական երազ մը պիտի ըլլար առանց ամուսնութեան : Ատեվիա ամուսնութիւնը կ'ըմբռնէր իբր սէրին դերագոյն մէկ վիճակը ու սէրը ամուսնութեան տաճարին առաջնորդող սանդուխն էր :

Ինք ելած էր այս սանդուխին վրայ, ուստի ինչո՞ւ չմաներ այդ մոգական, այդ աստուածային տաճարին մէջ : Իր տարփատենջ ազկիան երեւակայութիւնը հազար անգամ ինքնիրեն կերտած էր այդ տաճարը ու իր սիրտը երկիւղած ուխտագնացութեամբ մը ծնրադրած էր այդ հեռաւոր, այդ դիւթական տաճարին կրկներեւութին առջև, որ կը կորսուէր իր երազներուն ամուլ անապատին մէջ : Ու եթէ այդ տաճարը իրեն համար փակուած դուռն էր մինչև այն օր, հիմա մէկը ունէր, որ կրնար բանալ զայն իր առջև : Պէտք էր ա-

մուսնանալ Լեւոնին հետ : Սէրը մէկ ելք , մէկ հանգրուան ունէր իրեն համար .— Ամուսնութիւնը :

Բայց իր յոյսերուն , իր երազներուն վրայ սե ամպ մը կը ծանրանար : Այս սանդուխին և այս տաճարին մէջտեղ երկասյրի սուր մը կար : Լեւոն Քրիստոնեայ էր :

Այս սուրը — օրէնքը — կը մեծնար իր աչքին ու ահաւոր , լափելու պատրաստ լեզուի մը պէս կ'երկննար իր առջև : Օրէնքը զօրաւոր էր ու ինքը տկար : Իր ճակատը պիտի փշրուէր անոր դէմ զարնուելով ու իր սէրը պիտի ճմուէր անոր տակ : Օրէնքը վիշապ մըն էր կեցած ամուսնութեան տաճարին դուռին առջև ու Լեւոն ու ինք պիտի բղքուէին անկէ , եթէ փորձէին յանդուգն քայլ մը առնել այդ տաճարէն ներս :

Որքան խորհեցաւ այս վիշապին վրայ , այնքան սոսկաց անկէ , բայց այնքան կատղեցաւ : Իր սէրը անտեղիտալի , անդիմադրելի էր : Պէտք էր վերջապէս ելք մը , հնարք մը գտնել : Լեւոն իրեն համար անհրաժեշտ էր ու ինք պէտք ունէր անոր :

Հետեւեալ առաւօտուն Լեւոն շատ կանուխ արթնցած էր : Արշալոյսի սպիտակ գիծ մը կը վարանէր հորիզոնին վրայ ու քանի մը աստղեր դեռ կառչած կը մնային մութին քղանքին :

Տան մէջ ամէն ոք կը քնանար : Աճապարանքով հազուեցաւ ու կամաց մը , առանց նոյն իսկ իր շնչառութեան ձայնը զգացնելու , վար իջաւ : Շուեր որ տան դուռին առջև խորունկ քուն մը կը քաշէր , մէկու մը ժտեանալը զգալով ոտքի նետուած էր . բայց Լեւոն ձեռքի հրամայական շարժումով մը արգիլեց զայն հաչելէ :

Լեւոն գողի մը պէս երկչոտ ու վարանոտ , հազար անգամ ետին նայեցաւ հասկնալու համար թէ զինք տեսնող մը կ'ա՛յ : Ու երբ իրենց տունէն անտեսանելի ըլլալու չափ հեռացած էր որթատունկերու մէջ , ինքզինք ապահով զգաց ու իր թոքերը բացաւ գիշերուան զով օդին առջև , լայն շունչ մը առնելու համար :

Այն ցանկը , որ երկու այգիները իրարմէ կը բաժնէր , տեղ տեղ կիսովին փլած էր հաղորդակցութեան անցքեր բանալով : Այս անցքերէն Ֆէկը կը գտնուէր ճիշդ Նայիլ էֆ .ի տան ուղղութեան վրայ : Լեւոն երբ հոն հասաւ , անգամ մըն ալ դիտեց իր չորս կողմը : Որթատունկի տերեւները երբեմն հովէն կը շարժէին փափուքի նման թեթեւ , անլսելի ձայն մը նետելով լուսութեան մէջ , զոր հաղիւ կը պատուէին աքաղաղներու սուր ճիչերը :

Լեւոն զգաց որ իր սիրտը չափազանց արագ կը զարնէ : Իր կացութիւնը շատ վտանգաւոր էր : Եթէ բըռնուէր , եթէ մէկը տեսած ըլլա՛ր : Վարանեցաւ պահ մը

և թերևս ուղէր ետ դառնալ, եթէ յանկարծ չնշմարէր Ատեվիանն, որ իր պատուհանէն կախուած՝ զինք կը կանչէր թեւի նշանացի շարժումներով: Լեւոն այլ եւս մոռցաւ ամէն վտանգ ու ոստումով մը ցատկեց ցանկէն անդին: Ատեվիայի պատուհանին տակ հասաւ ակնթարթի մը մէջ, մազլցեցաւ ծիրանիի ծառէն վեր, բռնեց Ատեվիային ձեռքը որ դէպի իրեն կ'երկնար ու սենեակին մէջ նետուեցաւ:

Ատեվիա բարակ գրեթէ թափանցիկ գիշերազգեստ մը միայն հագած էր, որ կը քողարկէր իր մարմինն ամէնէն թաքուն մասերը, անոնց կորուսիւնները դուրս ցայտեցնելու և զանոնք աւելի հրապուրիչ դարձնելու համար: Գիշերազգեստին սպիտակութիւնը կը շփոթուէր անոր մորթին հետ ու անիկա կը նմանէր յուշկապարիկի մը, որուն մարմինն շուրջ ծովին փրփուրները կը բարձրանան, անոր մերկութիւնը արեւին ցոյց չտալու համար:

Ատեվիա հրձուանքի անհուն արտայայտութեամբ մը գրկեց Լեւոնը ու զայն տարաւ իր մահճակալին մօտ, որ ձիւնապան, անմատչելի բարձունքի մը վրայ ծլած շուշանի մը կուսութիւնը կը բուրէր: Լեւոնի հոգին պաշտումի սարսուռ մը ունեցաւ, որովհետեւ աղջկան մը անկողինը ծաղիկներու թերթով շինուած օրօրոց մըն է ուր անմեղութիւնը կը քնանայ և ուր գեղեցկութիւնը կ'երազէ:

Երբ երկուքն ալ նստած էին անկողնին վրայ, Ատեվիա Լեւոնին ձեռքերը քաշեց իր ծունկին ու ըսաւ անոր լուրջ շեշտ մը դնելով իր յուզումէն դողացող ձայնին մէջ:

— Լեւոն, մինչեւ այսօր մեր սէրին սուսած զինու-վութեան մէջ երբեք չխորհեցանք այն վտանգին վրայ,

որ մեր երջանկութեան կը սպառնայ: Առաջի օրերուն, չուզեցի քեզ սիրել, որովհետեւ իմ և քու մէջդ կրօնքի անանցանելի անդունդ մը կար: Բայց չկրցայ յաղթել այն զգացումին, որ զիս դէպի քեզ կը մղէր, ու եթէ ես խենդի մը պէս սիրեցի քեզ, յանցանքը իմն չէ: Եթէ մեղք էր քեզ սիրելու, թո՛ղ Աստուած իմ սէրս խլէր կուրծքէս. եթէ քեզ սիրել ոճիր մըն էր, թող բնութիւնը պատժէր զիս: Հիմա ա՛լ չեմ կրնար խորհիլ քեզ չսիրելու վրայ: Բայց մեր սէրը պիտի տառապի ու մեր սիրտերը պիտի տրորուին եթէ այնպէս հեռուէն, լռիկ ու գանդազողի սիրենք զիրար: Պէտք է վերջ մը տալ բաժանումի ապագայ հաւանականութեան: Պէտք է վերջապէս դիմանաք թէ՛ իրարու կը պատկանինք: Ու ասոր համար մէկ ելք ու մէկ միջոց կայ. — Ամուսնանա՛լ:

— Ամուսնանա՛լ... կրկնեց Լեւոն արձագանգի մը պէս. իբր թէ այս բառին իմաստը չհասկնար:

— Այո՛, Լեւոն, երբեք խորհած չե՞ս դուն ամուսնութեան վրայ: Երբ ես քեզ, ու դուն զիս կը սիրես, ինչո՞ւ չամուսնանալ: Առանց ամուսնութեան սէրը անուշ տառապանք մըն է: Բայց մեր ծնողքներուն հաւանութեամբ ամուսնանալ անկարելի է որովհետեւ օրէնքը կ'արգիլէ մեր ամուսնութիւնը: Ո՛ւր լսուած է թէ՛ իսլամ աղջիկ մը ամուսնացիր է Քրիստոնեայի մը հետ: Եթէ ուրիշներ նոյն իսկ լսեն մեր սէրը, մեզ պիտի դատապարտեն, պիտի քարկոծեն մեզ:

— Ի՞նչ ընել ուրեմն, հարցուց Լեւոն մտախոհ ու տխուր, ջանալով հասկնալ Ատեվիայի վերջին խօսքը, որ իրեն այնքան անհամբերութիւն կուտար:

— Ի՞նչ ընել. — Փախչիլ: Փախուստը փրկութեան

միակ ճամբան է : Պէտք է երթալ հոն՝ ուր մարդկային աչքեր չեն կրնար լրտեսել մեզ, հոն՝ ուր օրէնքին ձեռքը չկրնար ձմել մեր սիրտը, հոն՝ ուր սէրը կրօնքէն աւելի բարձր և ամուսնութիւնը օրէնքէն աւելի վստմ է : Լեւոն, նայէ՛ սա լեռներուն, որոնք հեռուները կը լուծուին մշուշին մէջ ու որոնց վրայ ամպերը կը հանգչին : Այդ լեռներէն անդին ուրիշ աշխարհ մը կայ, ուրիշ երկինք մը, որուն տակ կանգնուած է սիրոյ աստուածին համար ամուսնութեան Մեծ տաճարը .— Բնութիւնը : Հոն ձորի մը անմատչելի մէկ ծերպը, լերան մը երկնաբերձ մէկ կատարը, ծառի մը կայծակներէն փորուած կոճղը, ժայռի մը հեղեղներէն պեղուած ընդերքը բաւական պիտի ըլլան մեզ հիւրասիրելու ու մենք յաւիտեանօրէն պիտի միանանք իրարու, մեր մարմինները մէկ մարմին ու մեր հոգիները մէկ հոգի պիտի ըլլան : Աստղալից գիշեր մը պիտի պսակէ մեզ ու խոտերու տակ պահուըտող առուակին ձայնը, տերեւներուն մէջ դողացող մեղեդիի մը թրթռումները, անտառներու խորը հեծեծող հովին աուլիւնը, մշուրած թռչունի մը ճիչը պիտի ներդաշնակուին մեր առաջատար համերգը յօրինելու համար : Սակայն պէտք է աճապարենք, պէտք է շուտով փախչինք, վաղն իսկ : Ուրեշ ելք չկայ, պէտք է փախչինք :

Ատեվիա իր այս վերջին խօսքերը արտասանած էր խեղդուող ձայնով մը ու իր գլուխը դնելով Լեւոնին ուսին վրայ : Լեւոն կարծեց թէ՛ Ատեվիա կը հեծկտայ : Լեւոն մտիկ բրաւ Ատեվիայի կուրծքին արագ ելեւէջը ու անոր շունչին տաքութիւնը զգաց իր մարմինին վրայ : Ի՞նչ ըսած էր իրեն Ատեվիա .— Փախչի՛լ : Ու իր աչքերը կը նետէր նեւուն, ուր երկինքը աղեղաձեւ գիծով մը կը միանար երկրին և ուր լեռները արշալոյսին սպիտա-

կութեան մէջ հալող հսկայ զանգուածներու կը նմանէին : Այդ լեռներէն անդին, ըսած էր Ատեվիա երջանուլթեան դրախտ մը պիտի փռուի իրենց ոտքին տակ ու Ատեվիա «ի՛րը» պիտի ըլլայ :

Այս գեղեցիկ սեպականութեան հեռանկարը կը գգուէր իր առնական հպարտութիւնը և փախչելու ցնորքը իրեն կը թուէր շօշափելի իրականութիւնը : Ամէն բան ընելու պատրաստ էր, բաւ է որ Ատեվիա հրամայած ըլլար :

Քանի մը վայրկեան լուռ անցաւ : Արեւէն փրցուած կարմիր, ոսկեղէն թել մը կ'անցնէր ծառերու գազաթններէն, զանոնք խուսափուկ, թեթեւ երանգով մը փայփայելով :

Երբ Ատեվիա իր գլուխը վերցուց, Լեւոնին աչքին մէջ կարդաց ինքնավստահութեան ճառագայթ մը, որ իր աղջկան տկար կամքը կը շօշափէր յոյսի անուշ սարսուռով մը :

— Ատեվիա՛, ըսաւ Լեւոն, ես ամէն տեղ երթալու պատրաստ եմ, բաւ է որ դուն հետս ըլլաս :

Լեւոն դեռ պիտի շարունակէր իր խօսքը եթէ անեակին դուռին վրայ մատի թեթեւ հարուածներ չփոթութեան չմտանէին զայն :

Ատեվիա սովորութիւն ունէր կաթը շատ կանուխ խմելու : Մահճակալէն վար իջաւ : Հասկցաւ որ ծառան է, Մատի նշանով մը Լեւոնին պատուիրեց որ լռէ ու չվախնայ : Մահճակալը դուռին ետեւն էր և առանց ներս մտնելու կարելի չէր զայն տեսնել : Ատեվիա կիսովին բացաւ դուռը, առաւ կաթը, զոր խափշիկ ծառան կ'երկընցնէր իրեն ու դուռը կրկին գոցեց :

— Լեւոն, ըսաւ, այս առաւօտ միասին պիտի նախաճաշենք:

Ու Ատեվիա նստելով Լեւոնին ծունկին քով, իր այտերը փակցուց անոր այտերուն, իր թեւերէն մէկը նետեց Լեւոնին ուսին վրայ ու միւս ձեռքով գաւաթը դրաւ անոր շրթունքին մօտ: Երկուքն ալ միեւնոյն շունչով խմեցին կաթը: Լեւոն արտասովոր անուշութիւն մը զգաց անոր մէջ ու կարծեց թէ Ատեվիայի շունչն է որ այնքան կ'անուշցնէ զայն: Երբ գաւաթին խորը վերջին կաթիլ մը մնացած էր, Ատեվիա իր մատներով ցոյց տուաւ հեռաւոր լեռները ու ըսաւ:

— Հոն՝ այսպէս պիտի ըլլայ:

Եւ իր թաշկինակով չորցնելէ ետք Լեւոնին շրթունքը, զայն սեղմեց իր կուրծքին դէմ ու թող տուաւ որ Լեւոն երկար համբոյր մը առնէ իր այտերէն:

Սարչիկ ծառան, Մանուսը, հին հաւատարիմն էր Նայիլ էֆ.ի: Իր տէրերէն անբաժան էր ան: Նիկեար հանրմ յաճախ կը կատակէր անոր հետ ու Մանուս իր սպիտակ ակօսները դուրս կը ցցէր իր լայն ու ածուխի սեւութեամբ շրթունքներուն մէջէն, իր տիրուհիին հաճոյք պատճառելու համար: Ատեվիա չէր ասորժեր անկէ ու անոր ներկայութեան կը ջլայնանար: Մանուս եթէ ծայրայեղ յարգանքը ունէր իր տէրին և իր տիրուհիին համար, վախով ու վրէժով խառն ակնածանք մը կը զգար Ատեվիայի հանդէպ: Ատեվիա անոր մէջ կը տեսնէր կասկածելի լրտես մը, որ իր ամէն շարժումները կը նօթէ որ մը ամէնը մէկէն իր երեսին տալու համար:

Մանուս չարամիտ չէր. բայց իր հաւատարմութեան լրացուցիչ մէկ մասը կը նկատէր հսկել Ատեվիայի վրայ, որպէս զի երբոր պէտք ըլլայ առաջին անգամ ինք արգելէ ու և է անհաճոյ դէպք մը: Ատեվիա չափէն աւելի համարձակ ու անվախ էր: Իր տարիքը և տիրող սովորութիւնները չպիտի ներէին այդ ընթացքը ու Մանուս քանի մը անգամ տեսած էր թուրք երիտասարդներ, որոնք Նայիլ էֆ.ի այգիին մօտէն անցած էին իրենց աչքին մէջ ցոլացնելով նախանձի ու ատելութեան այն զգացումը, զոր իրենց շուրջը կը յուզեն գեղեցիկ, բայց անմատչելի աղջիկները:

Լեւոնի ու Ատեվիայի սերտ յարաբերութիւնները չէին կրնար ուրեմն վրիպիլ խաբըիկին աչքերէն: Իրաւ է որ Նիկեար հանրմ թոյլտուտ էր անոնց. բայց Մանուս կը մտածէր թէ՛ կիները շատ կարճամիտ են ու չեն կրնար

նախատեսել վտանգը: Մահմուտ կը մտածէր թէ՛ Լեւոն բաւական հասուն է ըմբռնելու համար աղջկան մը ժպիտին իմաստը, զոր հրեշտակները միայն կրնան թոթովել: Ի՛նչ կը նշանակէին բոլոր այս առանձին ու խորհրդաւոր պտոյտները: Մանաւանդ անիկա բոլորովին գայթակղած էր այն առտու, տեսնելով Լեւոնը, որ Ատեվիայի պատուհանէն ներս կը մտնէր զաղտագողի: Մահմուտի սուր հոտառութիւնը այս պարագան երբեք չէր փախցուցած: Ուստի Մահմուտ կարծեց թէ՛ ա՛լ ատենը եկած է միջամտելու, ու վերջ տալու այս սիրաբանութեան, որ կրնար վտանգաւոր ըլլալ ու փորձանք բերել թէ՛ Ստեվիայի և թէ՛ մանաւանդ իր տէրերուն զլսուն, որոնց հացը կ'ուտէր քսան տարիէ ի վեր շարունակաբար:

Ուստի Մահմուտ նոյն օրն իսկ գնաց, գտաւ Տիկին Ծաղիկեանը, որ ծառի մը տակ նստած գուլպայ կը հիւսէր: Անոր ականջէն ծռեցաւ քանի մը խօսքեր փոխանակեց, ու հեռացաւ:

Տիկին Ծաղիկեան յանկարծակիի եկած էր: Նախ չը կրցաւ հաւատալ որ Լեւոն, իր անմեղ, իր գառնուկի նման տղան Ատեվիայի հետ սիրտի կապ մը ունենայ: Յետոյ խորհեցաւ. «այդ աղջիկը, անպատճառ գըլխէ հանած է Լեւոնը» ու արտասովոր զայրոյթով մը լեցուեցաւ Ատեվիայի դէմ, իբր թէ անիկա ոճրագործ մը ըլլար: Բայց վայրկեան մը չափաւորեց իր զգացումները: Կրնար ըլլալ որ Մահմուտ զրպարտիչ մըն էր և ինք սխալ գատած՝ բոլոր այս իրերը: Բայց ո՛չ, Մահմուտ այնքան անկեղծ, այնքան համոզիչ շեշտով մը խօսած էր որ կարելի չէր անոր ուղղամտութեան վրայ կասկածիլ: Ուստի որոշեց Լեւոնը հարցաքննել, հասկնալ անոր սիրտին բոլոր գաղտնիքները և շուրտով առաջքը

առնել վտանգի մը: Այո՛, վտանգ մը, որովհետեւ Լեւոն եթէ այնպիսի ընթացք մը ունեցած էր, ասիկա վտանգէ մը աւելին էր... բոլոր դրացի ընտանիքներուն և քաղաքին ամբողջ բնակչութեան բամբասանքը, զայրոյթը, այպանումը, նախատինքը իր վրայ հրաւիրել էր:

— Լսեցի՞ք, պիտի ըսէին կիները իրարու ականջին, Տիկին Ծաղիկեանի տղան թուրք աղջկան մը հետ խնդիր ունեցած է, ի՛նչ յանդգնութիւն, ի՛նչ ամօթ բան:

Ու պիտի ծիծաղէին իր վրայ, պիտի քամահրէին, պիտի մեղադրէին ու բամբասէին զինք:

Հապա թուրքերը: Բաղաքը ագիտութեան և մոլեռանդութեան ծայրայեղ վիճակի մը մէջ էր: Լեւոնը անհամար թշնամիներ պիտի ունենար ու թուրք երիտասարդներ վրէժ պիտի լուծէին անկէ, որովհետեւ չպիտի ներէին երբեք այսպիսի յանդգնութիւն մը:

Այս բոլորը Տիկին Ծաղիկեանը չափազանց զրգոած էին: Ինքզինք որչա՛փ կ'անիծէր օր առաջ չհսկելուն համար Լեւոնին վրայ: Այո՛, յանցաւորը ինք էր: Իրաւ է որ Նայիլ էֆ. իրենց այգիի դրացին էր, բայց դրացի մը միայն, անկէ աւելի կապ մը չէր կրնար ըլլալ իրենց միջեւ: Ինչո՞ւ ներած էր որ Լեւոն Ատեվիայի հետ մինչեւ իրիկուն պատի, խօսի, խնդայ: Ինչո՞ւ մանաւանդ այն տարի այգի եկած էր ու Լեւոնը՝ դատապարտած անգործու թեան, որովհետեւ Լեւոն քաղաքին մէջ երբեք աօրթը չպիտի ունենար այսպիսի վտանգաւոր խաղի մը ատեն գտնելու: «Ախ, կ'ըսէր, գառնուկի պէս Լեւոնս գլխէ հանեց, այդ կախարէ աղջիկին շարժուձեւերուն չէի հաւնել արդէն: Լեւոնս ի՛նչ յանցանք ունի, հրեշտակի պէս տղայ էր, անոր խելքը նոյն ի՞նչ այդպիսի բաներուն չէր»

համներ, իր դասերէն դուրս ուրիշ բանի վրայ չէր խորհեր : Ատեվիան գլխէ հանեց զայն :»

Տիկին ծաղիկեան չուզեց ատեն կորսնցնել : Արդէն շատ ուշացած էր : Լեւոնը կանչեց, իր բոլոր մայրական գգուանքը թափեց անոր վրայ, իր համբոյրներով ողորկեց զայն, նոյն իսկ քանի մը կաթիլ արցունք սահեցուց անոր աչտերուն վրայ :

— Լեւո՛ն, ըհաւ, ինձի շիտակը պիտի խօսիս, ես քու մայրդ եմ, ինձմէ երբեք բան մը պէտք չէ որ պահես : Ինչո՞ւ Ատեվիայէն չես դատուիր : Ի՞նչ ունիս անոր հետ :

Լեւոն վայրկեանապէս կաս կարմիր եղած էր : Իր մայրը մինչեւ այն օր իրեն երբեք այսպիսի հարցում մը չէր ըրած : Ուրեմն բան մը լսած էր վերջապէս, կամ բան մը ունէր իր միտքին մէջ :

— Ինչո՞ւ չես խօսիր, ըսէ՛ : Ատեվիա շատ դեղեցիկ է, թերեւս . . .

— Կը սիրեմ զայն մա՛յր, ըսաւ Լեւոն այնպիսի խորունկ շեշտով մը, որ սարսուռ տուաւ Տիկին Ծաղիկեանի :

— Կը սիրե՛ս . . .

— Այո՛, դուն երբ Ատեվիայի հասակը ունէիր, չսիրեցիր : Երբ հայրս իմ հասակս ունէր, չսիրեց :

Ասիկա յայտնութիւն մըն էր Տիկին Ծաղիկեանի համար : Երբեք չպիտի կրնար հաւատալ որ այս խօսքերը պիտի լսէ Լեւոնին բերանէն :

— Տղա՛ս, բայց չե՞ս զիտեր . . .

— Այո՛, գիտեմ, Ատեվիա Իսլամ է : Է՛ն ի՛նչ կ'ըլլայ :

Տիկին Ծաղիկեան չուզեց աւելի խօսիլ . որովհետեւ

Լեւոնին ամէն մէկ պատասխանը նոր ուժգնութիւն մը կ'աւելցնէին իր զարմանքին ու միանգամայն զայրոյթին վրայ :

Ու երբ իրիկունը Տիգրան Մարտիկեան քաղաքէն վերադարձաւ, Տիկին Ծաղիկեան ըսաւ իր եղբոր .

— Տիգրա՛ն, Լեւոնը կերպով մը այգիէն հեռացո՛ւր, մեր կացութիւնը վտանգաւոր է :

Ատեվիա անուշ երազներով քնացաւ այն գիշեր : Անիկա իր փակ թարթիչներուն մէջէն տեսաւ փախուստի ճամբան՝ վարդերով ու արշալոյսներով եղբուած : Տեսաւ այն դաշտերը, որոնք իրենց ոտքին առջև գեղեցկորէն փռուած էին ու այն լեռները՝ որոնք մանիչակի, շուշանի փունջեր կը ափռէին իրենց անցքին վրայ : Լեւոնին թեկն կոթնած՝ բոլոր այն երանութիւններուն մէջէն կ'անցնէր ու աստղերը կը նախանձէին իրենց երջանկութեան : Հոն՝ բոլոր աղուոր, գունազեղ թռչունները կը թռչտէին իրենց շուրջ, իրր թէ տարիներէ ի վեր իրենց ընտելացած ըլլային ու բոլոր ծաղիկները կը բաւեւէին զիրենք՝ իրենց բաժակները հիսցող աչքերու պէս բանալով :

Ատեվիա երբեք չպիտի ուզէր արթննալ այս երազներէն, ու երբ առաւօտուն իր աչքերը բացաւ, իրականութիւնը սովորականէն աւելի ցուրտ երեւցաւ իրեն : Իր սենեակին միայնութիւնը ճշող բան մը ունէր : Վաղեց պատուհանին առջև : Առտուան զով օդը զինք սթա-

Ատեվիա լալու անհուն փափաքով մը ինկաւ իր անկողնին վրայ: Առտուընէ ի վեր այնքան արցունք դիզուած էր իր սիրտին մէջ, որ Ատեվիա պիտի կրնար օրերով լալ զանոնք սպառելու համար:

Ատեվիա վերմակին տալ զալարուեցաւ մինչեւ առաւօտ: Անոր գլուխը սոսկալի կրակի մը մէջ էր ու քունքերուն վրայ կարծես թէ մուրճի հարուածներ կ'իջնէին: Ատեվիա րենդ ունէր:

10.

Առաւօտուն Նիկեար հանրմ տեսնելով որ իր աղջիկը սովորականէն ուշ կրմնայ անկողինէն ելնելու, Ատեվիայի սենեակը մտաւ: Կը քնանար, չուզեց արթնցնել: Միայն թէ՛ վստահ ըլլալու համար որ անիկա հիւանդ չէ, ձեռքը մեղմօրէն դրաւ անոր ձախտին վրայ: Նիկեար հանրմ անոր տաքութիւնը զգալով սկսաւ մտառանջուիլ, բայց ատենը չունեցաւ երկարօրէն մտածելու, որովհետեւ Ատեվիա, որ առտուան դէմ թեթեւ քունի մը մէջ ինկած էր, աչքերը բացաւ իր ձախտին վրայ զգալով մարմնի մը ծանրութիւնը:

— Ի՞նչ ունիա աղջիկս, հարցուց Նիկեար հանրմ:

— Ոչինչ, քիչ մը գլուխս կը ցաւի և վրաս տաքութիւն կուգայ:

— Ուրեմն այսօր անկողնի մէջ հանգիստ ըրէ: Կ'ուզե՞ս որ քաղաքէն բժիշկ կանչեսք:

— Ո՛չ, երբեք չեմ ուզեր, կը լսե՞ս, երբեք բժիշկ չեմ ուզեր:

Նիկեար հանրմ յուսահատ ակնարկ մը սեւեռեց իր աղջկան աչքին մէջ: Ատեվիա դէմքը անդին դարձուց, վախնալով որ մայրը իր սիրտին մէջ կը կարդայ զինք զգեստնոյ վիշտը: Արդէն անոր համար չէ՛ր որ չէր ուզեր բժիշկին գալը:

Իրիկունը Նայիլ էֆ. քաղաքէն վերադարձին դարմանքով դիտեց իր կնոջ տխուր դէմքը:

— Ի՞նչ կայ Նիկեա՛ր, հարցուց:

— Ատեվիան հիւանդ է, գլուխը կրակի մէջ կ'այրի: Մինչեւ իրիկուն բերնին մէջ բան մը չդրաւ:

Նայիլ էֆ. կամաց մը բացաւ իր աղջկան սենեակին դուռը: Ատեվիան երկար ու տառապազին օրէ մը ետք սկսած էր հաղիւ քնանալ: Առանց շշուէ կանչուու մօտեցաւ մահճակալին: Նիկեար հանրմ հետեւած էր անոր: Ատեվիայի չնչառութիւնը միայն, խորունկ, արագ կը լսուէր:

— Բժիշկ կանչելու է, ըսաւ Նայիլ էֆ. սենեակէն ելնելէ ետք:

— Լուէ՛, բժիշկին անունը չլսէ, ըսաւ Նիկեար հանրմ իր շրթունքը մօտեցնելով Նայիլ էֆ.ի ականջին: Առաւօտուն հարցուցի ես, կրկին ու կրկին ըսաւ որ բժիշկ չբերեսք: Գիտես արդէն աղջկան բնութիւնը: Սպասեսք, տեսնեսք ի՞նչ պիտի ըլլայ: Աստուածս, ի՞նչ զժուար է ծնողք ըլլալ:

Մինչեւ առաւօտ այր ու կին գրեթէ երբեք չհեռացան Ատեվիայի սնարէն: Անոր իւրաքանչիւր մէկ շարժումին լաւ կամ գէշ, մտացածին մեկնութիւններ տուին, հիւանդութեան տեսակը երբեմն ծանրացնելով ու երբեմն թեթեւցնելով:

Առաւօտուն Նայիլ էֆ. ստիպուած կանուխ էր երթալ:

լու : Պաշտօնին գլուխը պէտք էր գտնուիլ : Նիկեար հանրամ հետեւեալ օրն ալ փակուեցաւ Ատեվիայի սենեակին մէջ, առանց կարենալու կաթիլ մը կաթ դնել անոր շրթունքին վրայ : Ատեվիայի հիւանդութեան պատճառը անլուծելի մնաց իրեն համար, որովհետեւ պարագ պեղ փորձած էր խոստովանութեան բառ մը խլել Ատեվիայի բերնէն :

Նոյն իրիկուն երբ Նայիլ էֆ. իր աղջկան անկողնին քով եկաւ, չափազանց տխրեցաւ տեսնելով Ատեվիայի դէմքը որ տժգունած էր ու անոր աչքերը, որոնք խորունկցած էին իր ակնակապիճներուն մէջ :

— Աղջիկս ի՞նչ ունիս, հարցուց զգուռոյ ձայնով մը, կ'ուզե՞ս որ բժիշկ բերենք :

Ատեվիա չպատասխանեց : Իր հօր աչքին մէջ սեւեւ ունց երկար ու անորոշ նայուածք մը և գլխու ժխտական նշան մը ըրաւ :

Ատեվիա երկու օրուան մէջ շատ փոխուած էր : Մնունդի բացարձակ պակասը, սիրտի տրորող գալարումները, հոգիի հիւժող տագնապը անոր այտերէն հետաքննեալ ջնջած էին այն առողջ կարմիրը, զոր վարդերը փոխ տուած էին անոր : Տկարութիւնը և համուժը յաջորդած էին տժգունութեան : Ատեվիայի մորթը ստացած էր այն տժգոյն սպիտակութիւնը, որ աւելի կը գեղեցկացնէր զայն : Հիւանդութիւնը ուսանց գեղեցկութիւնը կ'եղծանէ, ըսկ ուրիշներունը աւելի ցայտուն ու հրապուրիչ կ'ընէ :

Նիկեար հանրամ երկրորդ գիշերը պիտի լուսնէր Ատեվիայի սնարին մօտ : Իր գիտցած բոլոր աղօթքները արտասանեց : Ալլահին օգնութիւնը կանչեց և իր աղջիկը յանձնեց անոր տնօրինութեան :

Ատեվիա այն գիշեր շատ ալեկոծ քուն մը ունեցաւ : Յաճախ կը զառանցէր և յանկարծ իր աչքերը կը բանար և իր չորսդին կը փնտռէր, իբր թէ մէկը եկած ըլլար իր քովը : Նիկեար հանրամ քանի մը անգամ ակամջ դբաւ ու հազարաւոր բառերուն մէջէն, որոնք իրարու կը խառնուէին անհասկնալի ըլլալու համար, հազիւ կըցաւ որոշել բառ մը. «Լեւոն» :

Նիկեար հանրամ նախ խորհեցաւ թէ՛ ինչո՞ւ իր աղջիկը յաճախ կը կրկնէ այս անունը. սակայն յետոյ շատ պարզ և հասկնալի գտաւ տարիկ : Լեւոն Ատեվիայի միակ ընկերն էր ու բնականաբար իր հիւանդի երազներուն մէջէն զայն պիտի տեսնէր : Բայց այսչափ միայն, Նիկեար հանրամ ուրիշ ենթադրութիւն մը չէր կրնար ընել :

Տիկին Ծաղիկեան լսած էր Ատեվիայի հիւանդութիւնը. բայց չէր ուզած անոր այցելութեան երթալ : Եւ եթէ դրացիական յարաբերութիւններուն պարտադրութիւնը չըլլար, հետեւեալ առաւօտ չպիտի փութար հիւանդտեսի գալու :

Տիկին Ծաղիկեան Ատեվիայի սենեակին դուռին առջեւ գտաւ Նիկեար հանրամը, որուն աչքին ծայրը արցունքի կաթիլ մը կը յաւերժանար :

— Ի՞նչպէս է աղջիկը, ըսաւ, ինք ալ աշխատելով մտահոգ երեւոյթ մը կեղծել :

— Շատ գէշ է, շատ գէշ, պատասխանեց Նիկեար հանրամ թաշկինակով իր աչքին ծայրը սրբելէ ետք : Երկու օր է, բան մը չկերաւ : Մինչեւ առաւօտ կը զանանցէ :

— Կը զառանցէ :

— Այո՛ , և յաճախ Լեւոնին անունը կ'արտասանէ :

Այս վերջին բառերը դաշոյնի հարուածի մը պէս իջան Տիկին Ծաղիկեանի սիրտին մէջ ու իր խղճահարուածները վայրկենական եղաւ : Ուրեմն Ատեվիան լրջօրէն կը սիրէր Լեւոնը և ապահովաբար զայն կորսնցուցած ըլլալու վիշտն էր որ զայն անկողին նետած էր : Նիկեար հանրմէ արցունքը արդէն բաւական էր թրթրօսացնելու իր մայրական սիրտին ամէնէն խորունկ թելը : Ուրեմն ինք էր ուղղակի պատճառ մօր մը վիշտին և աղջկան մը տառապանքին :

Նիկեար հանրմ Ատեվիայի սենեակին դուռը բացած էր Տիկին Ծաղիկեանի առջեւ ու ինք վար իջած : Տիկին Ծաղիկեան զգուշութեամբ դուռը փակելէ ետք Ատեվիայի անկողնին քով եկաւ : Ատեվիայի դէմքին վրայ նախ չուզեց նայիլ , իբր թէ անոր վրայ գրուած ըլլար իր դատապարտութեան վճիռը : Յետոյ երբ զննեց զայն , չափազանց փոխուած գտաւ : Խեղճ աղջիկը քունի մէջ էր ու անոր քունը կը նմանէր անուշ հատնումի մը : Այս աղջիկը ի՛նչ յանցանք ունէր . սիրե՛լ . է՛հ սիրելը յանցանք էր և սիրած ըլլալուն համար աղջիկ մը արժանի՞ էր այս սոսկալի պատիժին : Ո՛չ , խորհեցաւ Տիկին Ծաղիկեան , ու ինքզինք անգութ , անխղճ գտաւ Լեւոնը հեռացնելուն համար այգիէն : Այո՛ , Լեւոնի ու Ատեվիայի սէրը յանդուգն , անիրականալի , անկարելի սէր մըն էր . բայց սէր էր վերջապէս , ու սէրը նիւթական արգելք չճանչնար :

Տիկին Ծաղիկեան այսպէս խորհելով անգիտակցաբար ծռած էր Ատեվիայի վրայ ու ատենը չէր ունեցած սրբելու զղջումի ու կարեկցութեան արցունք մը , երբ Ատե-

վիա իր աչքերը բացաւ , իր այտին վրայ զգալով թացութիւն մը :

Ատեվիայի դէմքը նախ վախի արտայայտութիւն մը ունեցաւ իր վրայ ծռած տեսնելով յանկարծ մէկը : Յետոյ աչքերը լայնօրէն բացաւ հասկնալու համար ինքնութիւնը անոր , զոր նոր տեսած ըլլար կարծես : Ու այսպէս դիտեց Տիկին Ծաղիկեանը մինչև որ յիշողութեան ու դատողութեան վերջին նշոյլ մը լուսաւորեց զինք : Այն ատեն Ատեվիա վերմակէն դուրս հանեց նիհարցած թեւերը և անդին հրեց Տիկին Ծաղիկեանը՝ իր դէմքը անդին դարձնելով՝ զայն շտանդու համար :

— Ի՛նչ ունիս Ատեվիա , հարցուց ողորդող ձայնով մը :

Ատեվիա չպատասխանեց : Միայն աչքերը ծանրօրէն դարձուց ու վրէժի ցուրտ արտայայտութիւնով մը լեցուն ակնարկ մը սեւեռեց անոր աչքին մէջ :

— Լեւոնին մայրը չե՞ս . գնա՛ : Լեւոնը հեռացուցիք քովէս ու հիմա եկեր ես որպէս զի մեռնի՛լս տեսնես :

Ատեվիա այս բառերը դժուարաւ արտասանած էր : Չկրցաւ աւելի խօսիլ : Լուց : Տիկին Ծաղիկեան անոր այտին վրայ նշմարեց կարմիր գիծ մը և անոր շրթունքներուն դողալը տեսաւ :

Տիկին Ծաղիկեան կարծեց թէ՛ Ատեվիա դեռ պիտի խօսի : Բայց Ատեվիա իր աչքերը փակած էր իր խօսքերուն տուած յոգնութիւնը մոռնալու համար : Տիկին Ծաղիկեան պիտի պատասխանէր , բայց ի՛նչ ըսել : Այո՛ , անիկա իրաւունք ունէր ու ինք պէտք էր քաւել իր յանցանքը , ինչ գինով ալ որ ըլլայ :

— Տիկին , ըսաւ Նիկեար հանրմ Տիկին Ծաղիկեանին , երբ այս վերջինը Ատեվիայի սենեակէն դուրս ելած

էր, տեսա՞ք աղջիկիս վիճակը: Չեմ գիտեր, ի՞նչ ընենք, ո՞ւր երթանք: Լեւոն ո՞րքան պիտի արամէր եթէ հոս ըլլար և Ատեվիայիս վիճակը տեսնէր: Խեղճ տղան ինչո՞ւ քաղաք զրկեցիք:

— Բանի մը օրուան համար է, ըսաւ Տիկին Ծաղիկեան: Վաղը առաւօտ պիտի գայ կրկին:

Տիկին Ծաղիկեան այս որոշումը տուած էր առանց երկաքօրէն խորհելու, որպէս զի խեղճ աղջկան կեանքը փրկէ: Եթէ Լեւոնին անխոհեմ սէրը վտանգաւոր եղած էր, մահուան վտանգը աւելի մօտ էր, ու ինք չպիտի ուզէր երբեք ոճրագործ մը ըլլալ:

Տիգրան Մարտիկեան որսի տանելու պատրուակին տակ Լեւոնը հեռացուցած էր այգիէն և անդամ մը իր մեծ մօր տան մէջ ինքզինք գտնելէ ետք, Լեւոն զգացած էր որ այգի վերադարձը անկարելի էր իրեն համար: Լեւոն ինքզինք բանտարկուած կարծեց, որովհետեւ այնքան խիստ էր հսկողութիւնը իր մեծ մօր տան մէջ: Ու վանդակի մը մէջ բանտուած թռչունին պէս, որ իր թեւերը անօգուտ կերպով կը վիրաւորէ երկաթէ թելերուն զարնելով, անիկա պիտի ուզէր կործանել բոլոր այս իր թռիչք արգիլող արգելքները և երթալ գտնել Ատեվիան, որ իր թեւերուն գրկախառնումը բացած զինք կը սպասէր:

Ո՛չ, այս բռնի բաժանումը դառն էր, շատ դառն: Ու Լեւոնին ամբողջ զգացումները կ'ըմբոստանային իր

մօր դէմ, իր մօրեղբօր դէմ և բոլոր անոնց դէմ, որոնք զինք չըջապատած էին իր մանկութենէն ի վեր և որոնք իրաւունք կուտային իրենց մէկ հարուածով փշրելու իր սիրտին սէրը: Լեւոն երբեք չէր կասկածեր որ Ատեվիա զինք կը մեղադրէ այս լռիկ, գրեթէ փախստական հեռացումին համար: Ատիկա պիտի լսէր անշուշտ այն պարագաները, որոնց տակ այգիէն հեռացուած էր ինք: Ատեվիայի սէրը այնքան մեծ էր, որ երբեք չպիտի կրնար արատաւորուիլ կասկածի մը սեւութեամբ:

Լեւոն յաճախ իր առանձնութեան մէջ իր բուռն քնքերը ցցեց՝ զայրոյթի մոլեգին թափով մը՝ բոլոր այդ հեռաւոր, բացակայ արարածներու դէմ, որոնք իր ճակատագրին հետ կը խաղային այսպէս: Երբեմն խնդաց անոնց միամտութեան վրայ, որովհետեւ այս դաւը աւելի պիտի արծարէր իր մէջ Ատեվիայի պաշտամունքը: Երբեմն յուսահատօրէն կ'իյնար իրականութեան ծանր, ցուրտ, շօշափելի թաթին տակ, ու սղու մը պէս կ'արտասուէր:

Այսպէս երեք գիշերներ անցուց Լեւոն, գրեթէ անքուն և միմիայն Ատեվիան երազելու համար փակելով իր թարթիչները: Ու չորրորդ առաւօտուն, երբ ամէն զինով քաղաքէն դուրս ելնելու և այգի վազելու յիմար որոշումին վրայ կ'որոճար, լսեց իր մօրեղբօր ձիին խրլինչիւնը ու պատահանին առջև վազեց: Տիգրան Մարտիկեան այն օր սովորականէն կանուխ եկած էր այգիէն, ու ասիկա Լեւոնը զարմացուց քիչ մը:

— Լեւոն, ըսաւ Տիգրան վեր ելնելով պատրաստուէ՛, այգի պիտի երթաս:

— Լեւոն սրտմտած նայուածք մը ուղղեց իր մօրեղբօր աչքին մէջ, կարծելով որ կը կատակէ իրեն հետ:

բայց Մարտիրոսին ձայնին անկեղծ շեշտը ու անոր դէմ-
քին արտայայտութիւնը բաւական էր ամէն կասկած փա-
րատելու: Ուստի Լեւոն վեր ցատկեց ակնթարթի մը մէջ,
իջաւ վար: Վայրկեան մը դննեց ձիին թամբը: Թռչունի մը
պէս թեթեւ վրան նետուեցաւ ու սրարչաւ վազքով մը կոր-
սուեցաւ այգիներու ճամբուն վրայ բաճրացող փոշիի
ամպի մը:

Օգոստոսի դուարթ երկինք մը կը բացուէր այդի-
ներու զմրուխտին վրայ: Տաք, կենսունակ արեւ մը կը
մաղուէր խիտ տերեւուաքէն ու ստուերները քմա-
յավար պատկերներ կը յօրինէին: Ճառագայթ մը, եր-
կինքէն ինկած ժպտի մը պէս կը լայննար հիւանդին
անկողնին վրայ ու խուսափուկ ցոլք մը կը զգուէր ա-
նոր ձակտին մարմարեայ սպիտակութիւնը:

Ատեվիա երբէք չլսեց դուռին բացուիլը որովհետեւ
կը քնանար խորունկ բայց կարճ քունով մը, որ հիւան-
դագին ուժասպառութեան մը արդիւնք էր: Պատուհա-
նին առջեւէն խելայեղօրէն փախչող թռչուններու ձիչը
է տերեւներուն մէջ դողացող հովին մրմունջը այս սեն-
եակին լուռութեան մէջ կը լսուէին գերոզմանի խորը նետ-
ուած հեծեծանքի մը պէս:

Առաջին տնգամ տեսնելով դիւրին էր մեռած կարծել
Ատեվիան, անիկա այնքան տժգոյն ու նիհարցած էր: Սա-
կայն Լեւոն չպիտի կրնար հաւատալ որ Ատեվիան, արշալոյ-
սինայս ժպիար, ծաղիկներուն այս բոյրը կրմունի: Ուստի
կամաց մը փակեց դուռը: Դողդոջուն քայլերով մօտեցաւ
անոր անկողնին, ու կանգ առաւ: Ո՛ւր էր անոր շրթ-
թունքներուն կարմիրը, որոնք համրոյրի մը տակ բաց-
ուած վարդի մը կոկոնին կը նմանէին: Ուր էր անոր
աչքերուն հրավառ, կախարհող նայուածքը: Անոր ա-

աջուան հրապոյրներէն սարող յիշատակ մը միայն մնա-
ցած էր. մազե՛րը, որոնք մետաքսէ փունջի մը պէս կ'իյ-
նային բարձին վրայ Լեւոն իր ծունկերուն վրայ զգաց
գեախն իյնալու անուն իղձ մը և ծնրադրեց: Հիւանդին
քով հոգին կ'ուզէ ծնրադրել, որովհետեւ երկինքը աւե-
լի մօտ է հոն: Լեւոն ի՛նչ աղօթեց: Հրեշտակները միայն
լսեցին անոր շրթունքներուն փախուքը: Ու երբ ոտքի
եղաւ ինքզինք մխիթարուած զգաց: Ատեվիայի շունչին
մէջէն, որ նախ իրեն հեծեծանքի մը պէս եկած էր, հի-
մա լսեց երգը կեանքին, զոր ինք պիտի արթնցնէր:

Ու ծռեցաւ Ատեվիայի մահճակալին վրայ, խորանի
մը վրայ ծուղի երկիւղածութեամբ: Ատեվիա կ'երազէ՛ր
արդեօք այն վայրկեանը, որ իրեն այնքան մօտ էր: Չէր
գիտէր, միայն կարծեց թէ՛ անոր շրթունքին վրայէն
ժպիտ մը կ'անցնի, ալիքներու վրայէն սահող ճառա-
գայթի մը պէս: Լեւոն երկարօրէն, անյազօրէն դիտեց
զայն ու անոր տժգոյն գեղեցկութեան վրայ հիացաւ:
Այո՛, Ատեվիա գեղեցիկ էր իր հիւանդութեան մէջ:
Յետոյ իր շրթունքը մօտեցուց անոր այտերուն և թե-
թեւ համրոյր մը դրաւ որպէս զի իր շրթունքին կար-
մրութիւնը փոխանցէ անոնց: Սակայն երբ իր շրթունք-
ները հեռացուց, անոնց վրայ զգաց ցրտութիւնը Ատե-
վիայի մարմնին, ու ասիկա՛ սարսուռ տուաւ իրեն և
պաղ քրտինք մը անցաւ իր ձակատէն Արդեօք մեռած
էր: Ո՛հ, այս հարցումը շատ ցուրտ ու շատ զարհուրե-
ցուցիչ էր: Ու Լեւոն պիտի պոռար, խենդի մը պէս
պիտի պոռար, եթէ Ատեվիա թեթեւ չարժու՛մ մը ըրած
չըլար: Անիկա արդեօք զգացած էր այն շունչը զոր
ծծելը բաւական պիտի ըլլար առողջանալու համար: Թե-
րեւս: Բայց Ատեվիա աչքերը չէր բացած: Լեւոն զայն

+

ուշաբերելու համար ծոցեցաւ անոր տկանջին ու կամաց մը փախաց .

— Ատե՛վիա :

Ատեվիայի կուրծքը ուռեցաւ երկար շնչառութեամբ մը, որուն մէջէն Լեւոն կարծեց թէ՛ սիրտի խորունկ հառանչանք մը կը լսէ :

— Ատե՛վիա, կրկնեց բարձրացնելով իր ձայնը :

Ատեվիա իր թարթիչները կիսովին բացաւ, յետոյ նորէն գոցեց, կարծես թոյլ չտալու համար որ անոնցմէ անուշ երազ մը հեռանայ :

— Ատե՛վիա չե՛ս լսեր, ե՛ս եմ, Լեւո՛նը :

— Լեւո՛նը, հառաչեցին Ատեվիայի շրթունքները՝ հեռուէն նետուած արձագանգի մը պէս : Աստուածս, ի՛նչ քաղցր երազ . . . :

Ատեվիա վերմակին տակէն դուրս քաշեց իր մերկ, սպիտակ, նուրբ թեւը և զայն իր ձակտին վրայ անցուց Լեւոն այսպէս սպասեց քանի մը վայրկեան : Յետոյ Ատեվիա թեւը մէկդի ըրաւ ու թարթիչները բացաւ անորոշ, անգիտակից արտայայտութեամբ մը :

— Ատե՛վիա, գիտ չե՛ս տեսներ, քովդ եմ. Լեւո՛նը, արթնցի՛ր, երազ չէ ան. ա՛լ հոս պիտի մնամ :

— Չեմ հաւատար, փախաց Ատեվիա, աչքը յառելով ձեզունին, իբր թէ հոն գանուող ողբի մը հետ խօսակցէր : Ո՛չ, չեմ հաւատար, Լեւոնը հեռացուցին, քաշաք զրկեցին, ան հոս չկրնար գալ :

Լեւոն Ատեվիայի աչքին մէջ նշմարեց արցունքի յետին, մոռցուած կաթիլ մը, որ կորսուեցաւ անոր կուպերուն տակ : Այն ատեն իր ձեռքը դրաւ անոր թեւին վրայ ու թեթեւօրէն ցնցեց զայն : Ատեվիա կարծես թէ ուշաբերեցաւ այս ցնցումէն ու իր աչքերը դարձնելով

Լեւոնին, անոր վրայ սեւեռեց խորին ու երկար ակնարկ մը, որ փոսէ մը ելնող ճառագայթի մը կը նմանէր :

— Ատեվիա՛, ըսաւ Լեւոն, այլեւս քովդ եմ, ելի՛ր, մի՛ պառկիր :

Յանկարծ, իբր թէ՛ փայլակ մը անցած ըլլար անոր ձակտին վրայէն, Ատեվիայի աչքին մէջ շողաց արտասովոր լոյս մը, որ իր հողիին խորերէն կուգար : Յետոյ ճիգ մը ըրաւ զլուխը բարձէն վեր բարձրացնելու : Սակայն ուժը պակսեցաւ անոր : Այն ատեն Ատեվիա բացաւ իր թեւերուն գրկախառնումը ու Լեւոն իր գլուխը հանգչեցնելով անոր կուրծքին վրայ սկսաւ տղու մը պէս հեծկտալ : Ատեվիա իր վատուժ թեւերով այս գլուխը դէպի իրեն քաշեց և երբ Լեւոնի շրթունքները զգաց իր շրթունքին վրայ, զայն սեղմեց, որպէս զի երկարօրէն շրթունքին համբոյրը : Ու երբ ա՛լ անիկա ու վայելէ այս կարօտի համբոյրը : Ու երբ ա՛լ անիկա ու ժառպառ եղաւ այս գրկախառնումին տուած յոգնութեանէն, Լեւոն շտկուեցաւ տեսնելու համար անոր դիմագիծերը, որոնք իր արցունքին զովութեան տակ կարծես թէ սկսած էին վերակենդանանալ, ինչպէս թորմելու մօտ ծաղիկ մը կը վերակենդանանայ ցօղին համբոյրին տակ .

Ատեվիա իր աչքերը յառած էր Լեւոնին, և կ'ուզէր մէկ անգամէն ծծել անոր սէրին կեանքը :

— Լեւո՛ն, ըսաւ, ա՛լ չպիտի մեռնիմ : Այս գիշեր մահը ինձի շատ մօտ զգայի և եթէ դուն ուշանայիր, պիտի մեռնէի : Բայց հիմա որ քովս ես դուն, ա՛լ չեմ վախնար մահէն, որովհետեւ դուն պիտի պաշտպանես զիս անոր դէմ, այնպէս չէ՞ :

— Այո՛, պատասխանեց Լեւոն : Մահը սիրող սիրտերու չկրնար մօտենալ, որովհետեւ սէրը հրեշտակներու ձեռքով շինուած յուռութ մըն է, մահը կը վախնայ անկէ :

Այն իրիկուն, տուն վերադարձին, Լեւոն տխուր ու յուսատես ենթադրութիւններ բրաւ : Ատեվիայի առողջութիւնը պէտք եղածէն աւելի խնամքի պէտք ունէր եւ թերեւս ալ պտենը անցած էր զայն խնամելու : Ինչ պիտի ընէր ինք՝ եթէ Ատեվիա ընկճուէր այս հիւանդութենէն : Այն ատեն գերեզմանը բաց պիտի ըլլար նաեւ իր առջեւ, որովհետեւ աւելի պիտի նախընտրէր անոր հետ կուշտ կուշտի թաղուիլ, քան ապրիլ առանց անոր : Մահուան ուրուականը այսպէս կ'անցնէր իր առջեւէն՝ չարաշուք ստուէր մը ձգելով իր երջանկութեան երազներուն վրայ, ու վաղուան օրը կը տեսնէր մութ, անստոյգ, յուսահատական : Այս ցուրտ հեռապատկերին առջեւ իր արտեւանունքները կը բեռնաւորուէին արցունքներով ու անկիա պարապ տեղ կը ջանար ինքզինք մխիթարել : Իր ենթադրութիւնները իրականութիւն մը ըլլալ կը թուէին :

Հետեւեալ առաւօտուն, ուրեմն, Լեւոն վազեց Ատեվիայի մօտ ու ինչ մեծ եղաւ անոր զարմանքն ու հրրճուանքը տեսնելով Ատեվիայի դէմքը, որուն վրայ ապաքինումի առողջ, կարմիր գիծ մը կը բացուէր. ասիկա արդեօք իր համբոյրին հեռքն էր :

Լեւոն զգուշացաւ սակայն զայն յոգնեցնելէն : Ատեվիա ապրիլ կ'ուզէր ու պիտի ապրէր, որովհետեւ պէտք ունէր սիրելու : Լեւոնին վերադարձը իր կեանքին վերադարձն էր : Եթէ անունդի պակասը հիւժած էր զինք, Լեւոնին շրթներէն պիտի ծծէր անմահութեան նեկտարը : Ապրելու իղձը այնքան զօրաւոր էր իր մէջ, որ գերեզ-

մանին ուրուականը ա՛լ կը սրբուէր իր աչքերուն առջեւէն ու իր երջանկութեան հեռապատկերը կուգար տարածուիլ իր առջեւ այնքան հրսպուրիչ ու այնքան խանդավառ, որքան էր շարաթ մը առաջ :

Ատեվիա երեք առաւօտ իր մօր թախանձանքին խուլ եղած էր ու կաթը չէր խմած : Այն առաւօտ Լեւոն առաւ գաւաթը ու իր շրթունքներուն մէջէն կաթիլ կաթիլ հոսեցուց անոր չորցած բերնին մէջ, աղաւնիի մը նման, որ իր կտուցին մէջէն իր կաթը կը կաթեցնէ իր ձագուկներուն կտուցին մէջ : Ատեվիա անյագօրէն ծծեց զայն, իբր թէ կաթին մէջ Լեւոնին սիրտէն բան մը խառնուած ըլլար : Ասիկա երկրորդ նախաձաշն էր որ կ'ընէին անոնք միասին, բայց ինչ տխուր, ինչ յուսահատական օրեր անցած էին այս երկու նախաձաշերուն մէջ :

Նրկեար հանրմ Լեւոնը կ'ողողէր իր գգուանքներուն, իր մայրական զեղումներուն տակ ու անոր մէջ կը տեսնէր իր աղջկան միակ ազատարարը : «Տղաքը, կ'ըսէր ինքնիրեն, զարմանալի են : Մայր մը նուազ կ'արժէ բնկերէ մը» :

Այն օր մինչեւ իրիկուն Լեւոն վայրկեան մը չհեռացաւ Ատեվիայի մտաբէն : Երկուքն ալ իրարու պատմեցին իրենց բաժանումի օրերուն ամբողջ տառապանքը, երկուքն ալ լացին միեւնոյն ուրախութեան արցունքը, երկուքն ալ ծծեցին միեւնոյն յոյսը, որ աւելի քաղցր ու փշրուած էր, վերաշինեցին այն օր ու իրենց ապագայ երջանկութիւնը որ պղպչակի մը պէս ցնդած կը թուէր, պահ մը կարծեցին շօշափիլ իրենց մատներուն տակ :

Այսպէս քանի մը օր անցաւ : Ատեվիա այլեւս բաւար-

կան ուժ կը զգար իր վրայ: Անկողնին մէջ կրնար նստիլ՝ բարձերուն կռթնելով ու պատուհանէն դուրս դիտել դիմացի բլուրները, որոնց վրայ դեռ կանանչը կը փայլէր արեւուն դէմ: Չանձրոյթի երկար ժամերը փարատելու համար Լեւոն միշտ զբօսանքի առարկաներ կը գտնէր ու Նիկեար հանրմ դուրսէն կը հրձուէր լսելով անոնց ծիծաղները, որոնք կեանքին նոր արթնցած բոյնի մը մէջէն լսուող ճռուողիւններու կը նմանէին: Երբեմն անիկա կուզար իր աղջկան քով, բայց շուտով կը հեռանար չխանգարելու համար անոնց անմեղ հաճոյքը:

Երկու շաբաթ սպասել հարկ եղաւ որպէսզի Ատեվիա կատարելագէտ ապաքինի: Ատեվիա իր ուսին վրայ բուրդէ հաստ շալ մը կը նետէր ու կռթնելով Լեւոնի թիւերուն վար կ'իջնէր, սարփինային տակ նստելու համար: Երբեմն կ'երթային որթատունկի մը կամ ծառի մը տակ ու հոն կը նստէին ժամերով, կը խօսակցէին անվերջօրէն, կամ կը լռէին, որովհետեւ շատ անգամ լուծթիւնը աւելի լաւ կերպով կը բացատրէր իրենց սիրտերուն յոյզը:

Սեպտեմբերը կը յառաջանար: Որթատունկերը կը մերկանային իրենց ողկոյզներէն ու ամէն ոք կը փութար քաղցուն եռացիւն ձմեռուան անուշները պատրաստելու համար: Քանի մը օր ալ, ու այգիները պիտի ամայանային, հովերը պիտի գային կողոպտելու ծառերուն տերեւները և բլուրներուն վրայ՝ կանանչութեան տեղ պիտի փռուէր տխուր մերկութիւն մը:

Մարտիկեանները արդէն իրենց կարասիներուն մէկ մասը փոխադրած էին քաղաք: Նայիլ էֆ, կը գանդաղէր քիչ մը, որովհետեւ կ'ուզէր քանի մը օր աւելի վայելել այգիներու կեանքը:

Լեւոն ու Ատեվիա հագիւ զիրար պիտի կրնային վայելել ու ահա քաղաք երթալու օրը կը մօտենար: Ինչո՞ւ կը տխրէին անոնք: Այգիներու հրածեշտ տալով՝ անոնք կը նախազգային որ իրենց երջանկութեան ալ հրածեշտ պիտի տան, ու այս ցուրտ, անողոք նախազգացումը երբեմն կուզար անոնց թարթիչներէն արցունքի կաթիլներ իսկ, երբ իրարու նայուածքին մէջ փնտոէին անոնք մխիթարութեան ճառագայթ մը:

Յաճախ Լեւոն կը հարցնէր Ատեվիայի.

— Ինչո՞ւ տխուր ես, քաղաքին մէջ զիրար չպիտի կրնանք տեսնել, հոգ մի՛ ըներ:

Ատեվիա գլուխը տխրօրէն կը շարժէր հաւանութեան նշանով մը, ու այսչափ: Անիկա հիւանդութենէն հոք փոխուած էր կարծես թէ: Այլեւս փախուստին վրայ, հեռաւոր լեռներուն վրայ չէր խօսեր, ու յաճախ կը լռէր երբ Լեւոն իրենց ապագայ ծրագիրներուն վրայ խօսէր:

Ի՞նչ անցած էր անոր մէջ :

Քաղաք մեկնելու առաւօտն էր : Լեւոն սաստիկ սեղ-
մում մը կը զգար իր սիրտին մէջ : Բանի մը վրայ չէր
կրնար խորհիլ ու ներքին փոթորիկ մը իր մտածումները
կը ցրուէր , օդին մէջ ինկած փետուրներու պէս : Լեւոն
այգիէն չպիտի կրնար մեկնիլ առանց Ատեվիայէն համբոյր
մը առնելու :

Առտուան մշուշը կը խտանար լեռներու վրայ ու
հորիզոնին նարնջագոյնը հետզհետէ կը բացուէր , կը լայն-
նար : Ատեվիա ծիրանիին տակ նստած էր : Թերեւս անի-
կա կ'ուղէր որ Լեւոնին վերջին համբոյրը ստանայ այն
միեւնոյն ծառին տակ , ուր ստացած էր անոր առաջին
համբոյրը : Լեւոնի սիրտը ուժգնօրէն կը բարբախէր ու կը
զարնուէր իր կուրծքին դէմ , կարծես զայն խորտակելու
համար :

Ատեվիայի թարթիչներէն արցունքի յետին կաթիլ մը
կը կախուէր մարգարիտի հատիկի մը պէս , անոր աչքե-
րուն շուրջ կարմրող գիծը կը ցուցնէր որ անիկա նայն
գիշեր շատ , երկարօրէն լացած էր :

— Լացե՛ր ես , Ատեվիա՛ , ըսաւ Լեւոն անոր թար-
թիչները իր մատներով փայփայելով :

Ատեվիա չպատասխանեց , միայն անոր աչքերուն մէջ
ուղղեց կարօտի ու տառապանքի երկար նայուածք մը :
Լեւոն այս նայուածքին չկրցաւ դիմանալ ու ինկաւ անոր
վիզին վրայ : Ասիկա արտասուախառն , սրտաձմիկ գրբ-
կախառնում մը եղաւ : Անոնց շրթունքները հեկեկանքէ
կը դողային ու հաղիւ կրնային արտաբերել քանի մը անի-
մաստ , անհասկալի բառեր , որոնց մէջ էր թերեւս իրենց
վիշտին ամբողջ իմաստն ու հասկնալիութիւնը :

Այս գրկախառնումը երկար տեւած էր ու Լեւոն կը

զգար որ կ'ուշանայ : Պէտք էր վերջապէս բաժնուիլ ,
բայց ի՞նչպէս : Ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար , եթէ հոն քարանար ,
եթէ իր ոտքերը դամուէին հոն յաւիտենականօրէն ու ոչ
ոք գար զինք վայրկեան մը իսկ բաժնելու այն աղջիկէն ,
որուն յիմարեցնող գեղեցկութեան ու այրող նայուածք-
ներուն պաշտամունքը կը միար իր մէջ :

Բայց իրականութեան թաթը ամենէն աւելի ծանր
զգաց իր տենջերուն , իր երազներուն ճամբան գացող
դուռին վրայ : Պէտք էր բաժնուիլ , ճար չկար :

— Ատեվիա՛ , հեծեճեց ան , զիս չպիտի մոռնաս այն-
պէս չէ՞ : Քաղաքին մէջ պիտի տեսնուինք , հէ՞ :

Ատեվիա առանց թաշկինակը հեռացնելու իր աչքե-
րէն , գլխու հաստատական նշան մը ըրաւ ու թողուց որ
Լեւոնին շրթները իր թաց այտերէն ծծեն անուշ համ-
բոյր մը :

Ատեվիա ուղեց Լեւոնին թեւէն բռնել ու զայն թող
չտալ որ հեռանայ . բայց ինչո՞ւ իր ձեռքերը կապուած կը
մնային : Ինչո՞ւ չէր կրնար վազել անոր ետեւէն ու զայն
կ'իցնել : Ո՞չ զարմանալի բան մը կը ճշէր իր մարմին
վրայ ու կը տեսնէր Լեւոնը որ ա՛նա՛ կը հեռանար , կը
կորսուէր այգիներու փոշեկից ճամբուն վրայ :

Անհետացած էր , գացած էր ան , ու Ատեվիա երբ իր
աչքերը սրբեց ու իր շուրջի պարապը դիտեց , պարապ մը
որ միայն Լեւոնին ներկայութեամբ կըլեցուէր , ըսաւ ինք-
նիրեն .

— Գնաց , ու երջանկութիւնս ալ կեանքս ալ , հետը
տարաւ :

Այն գիշեր Ստեփիա չկրցաւ քնանալ : Մինչև առաւօտ յիշեց բոլոր այն աղուոր, երջանիկ վայրկեանները, զորս ապրած էր Լեւոնին հետ : Ու այդ վայրկեանները ա՛լ չպիտի վերադառնային : Լեւոն քաղաքին մէջ նորէն տեսնուելու յոյսէն «մխիթարուած» մեկնած էր : Խեղճ Լեւոն, չէր գիտեր որ այլևս զինք յաւիտենապէս չպիտի կրնար տեսնել, այլևս Նամահրեմ պիտի ըլլար ինք անոր համար ու բացի մէկէն — ո՛ր այն մէկը — ոչ ոք իրաւունք պիտի ունենար իր երեսին քօղը վարցնելու և իր ակնարկներուն թովքը ծծելու : Այո՛, Լեւոն չէր գիտեր որ մէկը կար, օտար, անծանօթ մը իրեն համար, որ անկէ ետք իր նշանածք, իր ամուսինը պիտի ըլլար, որ ըովհետև իր ծնողքը այնպէս ուզած, այնպէս անօրինած էին : Ինք կամք չունէր, պէտք էր հնազանդիլ : Յետոյ ի՛նչ ըսելով պիտի մերժէր իր ծնողքին կամքը, չէ՞ որ ինք աղջիկ մըն էր ու ամուսնանալու սահմանուած : Արդ, կրնա՞ր պահանջել անոնցմէ որ Լեւոնին հետ իր ունեցած սիրտի կապը նուիրագործուի նաև մարդերու առջև : Ո՛չ, ասիկա յիմար, յանդուզն, անկարելի պահանջ մը պիտի ըլլար, ու արդէն ինչո՞ւ իր ծնողքը այնքան աճապարած էին իր հիւանդութենէն ետք զինք նշանելու : Թերևս կուտայ էին իր ու Լեւոնին միջև գտնուող երկ-նային հաղորդակցութիւնը, սէրը : Ահա այսպէսով անոնք ուզած էին իր սիրտէն խլել Լեւոնին սէրը և անոր տեղ դնել ուրիշ մը : Բայց այդ «ուրիշ»ը ո՛վ որ ալ ըլլար, չպիտի սիրէր, երբեք չպիտի կրնար համակերպիլ ուրիշի մը լուծին, որ իր վրայ պիտի ծանրանար գերեզմանի կա-

վարիչի մը պէս : Այո՛, մեռնիլը լաւագոյն էր, քան յաւիտենապէս կապուիլ մէկու մը հետ զոր չէր սիրած և չպիտի սիրէր, քանի որ իր սիրտը ա՛լ ուրիշին կը պատկանէր : Մեռնիլ, բայց ո՛չ, ցուրտ էր այս բառը, ու ինք երբէք չէր խորհած անկէ առաջ մեռնելու վրայ : Ապրիլ, անիկա տառապիլ պիտի նշանակէր անկէ ետք իրեն համար : Լեւոնին հետ, կամ ե՛րբէք : Ինչո՞ւ ապրիլ կեանքը եթէ անիկա արժէք մը պիտի չունենար ա՛լ : Թանկագին մահը աւելի լաւ չէ՞ր անարժէք կեանքէ մը : Եթէ Լեւոնը սիրած չըլլար չպիտի կրնար թերևս ըմբռնել կեանքին արժէքը, բայց հիմա գիտէր. սէրը այն միակ զինն է, որ կրնայ տրուիլ կեանքին : Ապրիլ ի՛նչ է. սիրել : Խեղճէ՛ք արեւէն իր բոլոր ճառագայթները, փեթրտեցէք ծաղիկի մը թերթերը, ի՛նչ կը մնայ անդին. — Խաւար գունտ մը և ճղճիմ ցօղուն մը :

Ստեփիա երբէ՛ք չպիտի ուզեր ապրիլ անսէր կեանք մը : Լեւոն իրեն համար ա՛լ անմատչելին, անշօշափելին պիտի ըլլար : Անիկա ճառագայթի մը պէս սահած, անցած էր, իր երջանկութեան բոլոր վայրկեանները ծծելով ու իր հետը տանելով : Հիմա իր սիրտին մէջ այդ սերէն պիտի մնար միայն մոխրակոյտ մը ու իր հողին պիտի լեցուէր փշրուած երազի մը աւերակներով :

Ստեփիա ելքի ճամբայ մը գնառեց ու իր դէմ խոշոր գիրերով, սև, ցուրտ բառ մը գտաւ. — Մեռնիլ : Ո՛հ, շոր գիրերով, սև, ցուրտ բառ մը սարսափելի, չպիտի ուզեր երբեք մեռնիլ, այս բառը սարսափելի, զարհուրելի էր : Փորձեց անոր քիչ քիչ ընտելանալ. բայց իր մարմինը փուշ փուշ եղաւ խորհելով անոր վրայ : Եթէ մեռնէր, ի՛նչ պիտի ըլլար, պիտի պատանբէին զինք, հողը պիտի փորէին քիչ մը ու զինք պատկեցնէին քարի անպէտ կտորի մը, կամ ծառի մը չորցած

ճիւղին պէս, յետոյ թիւերով հող պիտի լեցնէին վրան ու
 զինք առանձին պիտի ձգէին գիշերներու սարսափին
 տակ, անձրևները ու ձիւները պիտի քամուէին իր մարմ-
 նին մէջ ու ճճիներ ու որդեր պիտի կրծէին իր գանկը,
 պիտի փորէին իր աչքերը, պիտի ծծէին իր ոսկորները:
 Ա՛հ, մեռնիլ չէր ուզեր. այդ հասակին մէջ մեղք էր մեռ-
 նիլ, մահը մատաղ աղջկան մը պէտք չէր որ մօտենար:

Ատեվիա մահուան գաղափարին յամառ յաճախան-
 քին տակ կծկուեցաւ, փոքրցաւ, սարսուաց իր վերմակին
 տակ: Յետոյ քիչ քիչ վարժուեցաւ, ընտելացաւ, բարե-
 կամացաւ անոր հետ, Չէ՞ որ ամէն մարդ, երիտասարդ
 ու ծեր, կին ու տղայ կը մեռնէին ամէն տեղ, ամէն օր,
 չէ՞ որ ինք ալ օր մը պիտի մեռնէր վերջապէս, չէ՞ որ
 կեանքը զիւրաբեկ էր բիւրեղի մը պէս, է՛հ ուրեմն ինչ
 կ'ըլլար փոխանակ վազը մեռնելու, այսօր մեռնելով: Ի՞նչ
 կը կորսնցնէր, ոչի՛նչ, բայց բանտը կը շահէր, իր սէրին
 վանմութեան մէջ իր կեանքը վերջացնելու երջանկու-
 թիւնը: Այո՛, թող չպիտի տար որ պիղծ ձեռքեր մօտե-
 նային իրեն ու ցեխտօէին իր անբիծ, իր անարատ ու
 երկնային սէրը: Ի՞նչ փոյթ թէ Լեւոն քրիստոնեայ էր:
 Միթէ մարդերուն գերագոյն կրօնքը պէտք չէ՞ր որ սէրը
 ըլլար: Ուրեմն ի՞նչ արժէք ունէին բոլոր սին, ճղճիմ
 նկատումները: Եթէ Լեւոն քրիստոնեայ մը ըլլալուն հա-
 մար ինք պիտի դատապարտուէր անոր սէրէն հրաժարե-
 լու, ինք պատրաստ էր իր գլուխը ջախջախելու այդ
 դատապարտութեան դէմ և իր բողոքի տկար, բայց ի-
 բաւացի ձայնը նետելու մարդկութեան երեսին:

Ատեվիա ա՛լ չտոկաց մահուան գաղափարէն ու
 մեռնելու խենդ, բայց հաստատ փափաքը ունեցաւ:
 Ու առաւօտուն, երբ անկողինէն ելաւ, ինքզինք թեթեւ-

ցած զգաց: Իր սովորական նախաճաշը ըրաւ, այգի իջաւ:
 Հողին վրայ, հոս ու հոն դեղին տերեւներ ինկած էին:
 Նայեցաւ անոնց: Այս տերեւները դեռ քանի մը շարժ
 առաջ կանանչ էին զմրուխտի մը պէս, ու հիմա հովին
 շունչը զանոնք յանձնած է հողին: Այս տերեւներուն
 դեղնութիւնը ի՞նչ անուշ էր: Անոնք ի՞նչ քաղցր մահ
 մը ունեցած էին այսպէս: Բոլոր սա տերեւները, որոնք
 մը ունեցած էին փաթթուած կը մնային ճիւղե-
 վերջին ճիւղով մը դեռ փաթթուած կը մնային ճիւղե-
 բուն վրայ, վաղը այսպէս պիտի իյնային մէկիկ մէկիկ,
 մահուան դալուկը իրենց ճակատին: Ինչո՞ւ այս բո-
 լոր տերեւները կը մեռնէին: Ինչո՞ւ անոնք չէին կրնար
 դիմադրել մահուան: Որովհետեւ պէտք էր մեռնիլ:

Բնութիւնը այն օր տարբեր կ'երեւար իրեն: Ամէն
 կողմ, ճիւղերու վրայ, լեռներու վրայ, երկինքի վրայ
 կը կարծէր տեսնել մահուան խորհուրդը, որ իրերու հա-
 կը կարծէր տեսնել մահուան խորհուրդը, որ իրերու հա-
 մեմատ կը դողար, կը ժպտէր, կը լայնար, կը աժգու-
 նէր: Զորը խորունկ գերեզման սըն էր, ու բլուրը հըս-
 կայ շիրիմ մը: Երկիրը մահուան անհուն փոսն էր ու
 երկինքը անոր կափարիչը: Ինչո՞ւ վախնալ մահէն, երբ
 ինք այդ փոսին մէջ էր արդէն: Մահէն վատերը միայն
 կը վախնային, ազէտները միայն կը վարհուրէին անկէ:
 Կեանքը միթէ յամր մահ մը չէ՞ր: Ապրիւր մըթէ չիթ չիթ
 հատնիլ, մեռնիլ չէ՞ր:

Սակայն Ատեվիա չուզեց մեռնիլ այցելելէ առաջ այն
 տեղերը, որոնք դեռ բարախուն էին իրենց սէրին թարմ
 յիշատակներովը: Ամէնէն առաջ վաղեց ծիրանիին տակ,
 ուր իր աղջկան ամօթխածութիւնը վիրաւորուած էր
 նախ Լեւոնին սիրակէզ մէկ համբոյրէն: Ինչո՞ւ այն օր
 կարմրած էր: Եթէ հիմա Լեւոն իր քով եղած ըլլար,
 հազար անգամ թոյլ պիտի տար որ անիկա զինքը համ-

բուրէ, որովհետեւ համբոյրը սիրոյ գերագոյն արտայայտութիւնն է:

Ընկուզենին ոչ նուազ լեցուն էր անուշ յիշատակներով: Հոն չէր որ Լեւոն իրեն հետ առաջին կատակը ըրած էր ծառին վրայէն ընկոյզ մը նետելով իր կուրծքին: Ատեվիա իր քայլերը ուղղեց հոն ու իր աչքը վեր առաւ ճիւղերուն մէջ փնտռելու համար անոր պատկերը և տերեւներուն մէջէն լսելու համար անոր ծիծաղին հնչուն արձագանգները: Բայց ինչ պարագութիւն: Հովը երբեմն կ'անցնէր չորցած տերեւներուն մէջէն ու տխուր, հեծեծանքի նմանող խշխշուք մը կը հանէր, հիւժախտաւորի մը մահագոյժ հազին պէս: Վաղը պիտի իյնային այս տերեւներն ալ և այն ատեն պիտի կորսուէին իրենց ձայնին, իրենց քրքիչներուն, իրենց հառաչանքներուն վերջին, մոռցուած խաղերը, զորս կը կարծէր դեռ լսել այս չորցած տերեւներուն հեծեծանքին մէջէն: Ատեվիա հեռացաւ ընկուզենիէն, անիկա զինք աւելի տխրեցուցած և իր մէջ մեռնելու իղձը աւելի մեծցուցած էր:

Ալոճի ծառը յամառօրէն կանանչ մնացած էր դեռ: Անոր տերեւները չէին ուզեր մեռնիլ: Ատեվիա գայրացաւ այս թղուկ, այս գձուձ ծառին դէմ, որ ըմբոստ շեշտ մը դնել կ'ուզէր մահուան դիմող բոլոր այս իրերուն մէջ: Չուզեց կանգ առնել անոր տակ և ուղղուեցաւ դէպի քարայրը, ուր զով ստուեր մը կը թանձրանար: Ատեվիա ծնրադրեց քարայրին մուտքին առջև, իբր թէ խորանի մը առջև գտնուէր: Հոն իր շրթունքները մրմնջեցին աղօթքի քանի մը բառեր, զորս թերեւս դեղինցած տերեւները սորվեցուցած էին իրեն: Ինչո՞ւ ժպտեցաւ Ատեվիա իր աղօթքը լինցնելէն ետք, արդեօք հրեշտակի մը թեւերը քսուեցան իր այտերուն և կամ

երկնային ճառագայթ մը անցաւ իր հոգիէն: Ու Ատեվիա երբ ոտքի ելաւ, ա'լ կարծեց թէ զինք ոչ մէկ կապ կը կապէ այս երկրին:

Ժայռը, հսկայ, սեպ, անազգու ժայռը՝ բողոքի վրէժի շեշտ շարժումի մը պէս կը ցցուէր դէպի երկինք: Ատեվիա նայեցաւ անոր: Լեւոն շատ անգամներ իր առջև ելած էր անոր վրայ ու ինք ո'րքան վախցած էր որ անոր ոտքերը կը սահին ու վար կ'իյնայ: Ատեվիա փորձեց անոր վրայ մագլցիլ: Ու երբ ամէնէն սուր գագաթը հասած էր, կանգ առաւ: Հեռուէն դայն տեսնող մը պիտի կարծէր որ սպիտակ աղաւնի մը թառած է ժայռին վրայ: Ատեվիա երկինք թռիլ ուզող աղաւնի մը չէր:

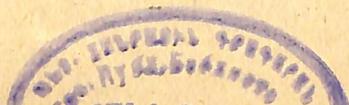
Ատեվիա ինչո՞ւ նայեցաւ իրենց տան կողմը: Դիտելով հեռուն, ծառերուն մէջ կորսուած այդ տունը, ուր իր մայրը կը սպասէր իր վերադարձին, անհուն տխրութիւնով մը համակուեցաւ, վայրկենական կերպով իր աչքին առջև պարզուեցաւ այն սրտաճմիկ տեսարանը, որուն ականատես պիտի ըլլար իր մայրը: Ինչ արցունքներ պիտի թափէր ան իր վրայ, ո'րքան պիտի պոսար, պիտի ճչէր զինք արթնցնելու համար: Ո՛հ ի՛նչու երբեք չէր խորհած իր մօր վրայ՝ մեռնելու որոշումը տալէն առաջ: Ատեվիա կարծեց թէ՛ իր մատներուն տակէն կը փախչի մահուան ստուերը, զոր հազիւ թէ կարծած էր շօշափել: Ատեվիա ունեցաւ այն վարանումը, որ երբեմն մահը կը հեռացնէ: Բայց Ատեվիա չէր կրնար, չպիտի կրնար վար իջնել այն ժայռէն, ուր գամուած էր անձանօթ զգացումով մը: Ինչո՞ւ մինչև հոն գալ ու վերադառնալ կեանքին:

Ատեվիա ուրիշ անգամ մինչև այդ կէտը գալու

քաջութիւնն ալ չպիտի ունենար . ուստի պէտք էր շուտով վերջ տալ այս ապրելու ըմբոստ փափաքին : Վատ ընկրկում մը, վախկոտ, ամօթալի նահանջ մը զինք աւելի խորը պիտի նետէր իր ապագայ դժբաղդութեան, որովհետեւ այն ատեն երկու բեռ պիտի ունենար իր խիղճին վրայ . սիրուածէն հեռու ապրիլ և մահուրնէ փախած ըլլալ :

Արեւը տաք էր : Երկինքին վրայ ամպ չկար : Զորին մէջէն ինկող տերեւներուն և հոսող ջուրին ձայները կը բարձրանային այն աղօթքին պէս, զոր աժդոյն շրթունքներ կը մրմնչեն մահասերձին սնարին մօտ : Ատեվիա աչքերը դոցեց արեւը չտեսնելու համար, ու սկանչները խցեց այս ձայներուն դէմ : Ժայռը վտանգաւոր կէտ մը ունէր : Մէկ ոտքը հոն դրաւ, միւս ոտքը առկախեց պարապին մէջ, ու ինքզինք թող տուաւ :

Ալոճիին վրայ թառած ազուաւ մը ինկող, ջախջախուող մարտինի մը աղմուկէն սարսափահար փախաւ, գուժկան կոխնչ մը նետելով օդին մէջ : Քարայրը յուսահատական հառաչի մը արձագանգովը լեցուեցաւ երկվայրկեան մը : Յետոյ ամէն ինչ լուռ, ամէն ինչ հանդարտ եղաւ : Տերեւները նորէն շարունակեցին հեծեծել հովին շունչին տակ : Թռչունները նորէն պարեցին ճիւղերուն մէջ : Բնութիւնը անզգայ, իբր թէ հիւլէ մը հովէն տարուած ըլլար, շարունակեց իր հսկայ գործը . հասցնելու, սպառելու, մահացնելու իր յաւիտենական աշխատութիւնը :

2614

2615

2616

2013

